

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Politický cyklus v České republice

Ondřej Kuba

Bakalářská práce

2017

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Ondřej Kuba**
Osobní číslo: **E14087**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Veřejná ekonomika**
Název tématu: **Politický cyklus v České republice**
Zadávací katedra: **Ústav ekonomických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cílem práce je zjistit, zda v České republice za posledních přibližně 15 let jsou veřejná rozhodnutí a veřejné politiky realizovány v souladu s teoretickým konceptem politického cyklu. Student se zaměří na problematiku Downsova modelu politického cyklu. Za pomoci vhodné literatury jej definuje a charakterizuje. Následně se zaměří na jednotlivá funkční období vlád České republiky, na jejich rozhodnutí a z nich vyplývající dopady. Závěrem zhodnotí, nakolik se praktické souvislosti výměny vlád shodují s teoretickým modelem.

Rozsah grafických prací: -
Rozsah pracovní zprávy: cca 35 stran
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická
Seznam odborné literatury:

CABADA, L., KUBÁT, M. Úvod do studia politické vědy. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007. ISBN 978-80-7380-076-5
OCHRANA, F. Veřejná volba a řízení veřejných výdajů. Praha: Ekopress, 2003. ISBN 80-86119-71-8
PEKOVÁ, J. Veřejné finance: teorie a praxe v ČR. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2011. ISBN 978-80-7357-698-1
PERSSON, T., TABELLINI, G. Political economics: explaining economic policy. Cambridge, Mass.: MIT Press, 2000. ISBN 0-262-16195-8
POTŮČEK, M. Strategické vládnutí a Česká republika. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2126-2

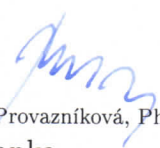
Vedoucí bakalářské práce:

doc. Ing. Jan Stejskal, Ph.D.

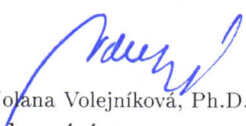
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: 4. září 2016

Termín odevzdání bakalářské práce: 28. dubna 2017

doc. Ing. Romana Provazníková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 4. září 2016

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 16. 4. 2017

Ondřej Kuba

PODĚKOVÁNÍ

Chtěl bych tímto poděkovat doc. Ing. Janu Stejskalovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce za vedení, zájem, připomínky a čas, který mi věnoval.

ANOTACE

Cílem práce bylo určit existenci politicko-ekonomického cyklu v prostředí České republiky za posledních přibližně 15 let. V první části bakalářské práce jsou shrnuty obecné poznatky o teorii veřejné volby a politicko-ekonomickém cyklu. Druhá část se zabývá konkrétní analýzou vývoje ekonomiky a jednotlivých politických rozhodnutí v České republice, které jsou v souladu s uvedenými teoretickými koncepcemi.

KLÍČOVÁ SLOVA

teorie veřejné volby, politicko-ekonomický cyklus, volby, fiskální politika, HDP, nezaměstnanost, inflace

ANNOTATION

The goal of this thesis was to determine the existence of political business cycle in the Czech Republic during the last 15 years. The first part summarises general knowledge on the theory of public choice and political business cycle. The second part deals with a specific analysis of the economic development and individual political decisions in the Czech Republic, which are in accordance with the stated theoretical concepts.

KEYWORDS

public choice theory, political business cycle, election, fiscal policy, GDP, unemployment, inflation

OBSAH

Úvod.....	12
1 Teorie veřejné volby	13
1.1 Základní charakteristika	13
1.2 Subjekty veřejné volby.....	15
1.2.1 Voliči	15
1.2.2 Politické strany	17
1.2.3 Ostatní subjekty ovlivňující kolektivní rozhodování.....	19
1.3 Způsoby, efektivita a problémy kolektivního rozhodování	21
1.3.1 Vliv voliče s více indiferentními preferencemi	24
1.3.2 Volební paradox.....	24
1.3.3 Zařazení a vyloučení alternativy do rozhodování.....	25
1.4 Arrowovův teorém	26
2 Politický cyklus.....	29
2.1 Předpoklady politicko-ekonomických cyklů.....	31
2.2 Oportunistické modely politicko-ekonomického cyklu	32
2.2.1 Nordhausův model	32
2.2.2 Racionální oportunistický model	33
2.3 Ideologické modely politicko-ekonomického cyklu	34
2.3.1 Hibbsův ideologický model politicko-ekonomického cyklu	35
2.3.2 Racionální ideologický model	36
2.4 Kritika standardních modelů	37
2.5 Modely politicko-ekonomických cyklů na municipální úrovni	39
3 Přehled vlád a makroekonomických ukazatelů ČR	41
4 Analýza politicko-ekonomického cyklu v České republice	47
4.1 Vláda Miloše Zemana (1998-2002)	48

4.2	Vláda Jiřího Paroubka (2005-2006).....	58
4.3	Shrnutí.....	61
	Závěr	64
	Použitá literatura	66

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1 Volič medián	17
Obrázek 2 Politický cyklus	18
Obrázek 3 Možné dopady kolektivního rozhodnutí	23
Obrázek 4 Volič s více indiferentními křivkami	24
Obrázek 5 Zpoždění politického cyklu	30
Obrázek 6 Přehled volebních období v ČR	41

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Preference jednotlivých voličů	25
Tabulka 2 Preference hlasujících skupin - 4 možnosti	26
Tabulka 3 Preference hlasujících skupin - 3 možnosti	26
Tabulka 4 Preference cílů politických stran	35
Tabulka 5 Přehled vlád v ČR.....	42
Tabulka 6 Vývoj výdajů na státní politiku zaměstnanosti v letech 1998-2006.....	50
Tabulka 7 Průměrná výše dávky v nezaměstnanosti v letech 1998-2003	50
Tabulka 8 Vývoj míry registrované nezaměstnanosti v letech 1998-2003.....	51
Tabulka 9 Vývoj průměrné mzdy v letech 2000-2009	52
Tabulka 10 Vývoj výše minimální mzdy v letech 1999-2002.....	53
Tabulka 11 Vývoj průměrné výše důchodů v letech 1998-2006	53
Tabulka 12 Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 1998-2004.....	55
Tabulka 13 Částky životního minima v letech 1998-2006	55
Tabulka 14 Nejnákladnější dávky sociální podpory v letech 2000-2008 (v mil.).....	56
Tabulka 15 Vývoj složené daňové kvóty v letech 1999-2007	56
Tabulka 16 Vývoj registrované míry nezaměstnanosti v letech 2002-2008.....	58
Tabulka 17 Vývoj státní podpory zaměstnanosti v letech 2002-2010.....	59

Tabulka 18 Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 2003-2009	60
Tabulka 19 Vývoj výše minimální mzdy v letech 2002-2006	61
Tabulka 20 Shrnutí výsledků analýzy	62

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1 Nordhausův model politicko-ekonomického cyklu	32
Graf 2 Racionální oportunistický model politicko-ekonomického cyklu	34
Graf 3 Hibbsův ideologický model politicko-ekonomického cyklu	36
Graf 4 Racionální ideologický model	37
Graf 5 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti	43
Graf 6 Vývoj míry inflace	44
Graf 7 Vývoj HDP	45
Graf 8 Vývoj salda státního rozpočtu	46
Graf 9 Tempo růstu výdajů státního rozpočtu	47
Graf 10 Kvartální vývoj nezaměstnanosti v letech 2000-2004	49
Graf 11 Meziroční nárůst průměrné výše důchodů vyplácené státem a průměrných mezd v letech 1999-2006	54
Graf 12 Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 1998-2011	57

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

APZ – Aktivní politika zaměstnanosti

ČSSD – Česká strana sociálně demokratická

ČR – Česká republika

ČSÚ – Český statistický úřad

HDP – Hrubý domácí produkt

KDS – Křesťanskodemokratická strana

KDU-ČSL – Křesťanská a demokratická unie – Československá strana lidová

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

ODA – Občanská demokratická aliance

ODS – Občanská demokratická strana

PPZ – Pasivní politika zaměstnanosti

US-DEU – Unie svobody – Demokratická unie

SZ – Strana zelených

SPZ – Státní politika zaměstnanosti

VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil

VV – Věci veřejné

Úvod

Teorie veřejné volby je propojením ekonomie a politologie ve společnou teoretickou vědní disciplínu, zkoumající procesy kolektivního rozhodování ve veřejném sektoru o efektivní alokaci veřejných prostředků a spravedlivé redistribuci bohatství. Popisuje, na základě jakých pravidel se subjekty kolektivního rozhodování, tj. voliči, politici a ostatní zájmové skupiny, chovají při výběru nejvhodnější varianty. Veřejná volba je proto jedním ze základních determinantů určujících směr veřejné politiky.

Součástí školy veřejné volby je model politických cyklů. Ten je založen na schopnosti vlád manipulovat ekonomikou tak, aby došlo k jejich znovuzvolení. Podle tohoto modelu vlády před volbami prosazují expanzivní charakter hospodářské politiky, tj. snaží se snížit míru nezaměstnanosti, zvyšují růst hrubého domácího produktu a po volbách uplatňují restriktivní politiku se snižováním míry inflace. Ekonomický cyklus je podřízen politickému cyklu, tj. jeho délka je stanovena délkou volebního období jednotlivých vlád.

Cílem práce je zjistit, zda v České republice za posledních přibližně 15 let jsou veřejná rozhodnutí a veřejné politiky realizovány v souladu s teoretickým konceptem politického cyklu. Práce bude zaměřena na problematiku zejména Downsova modelu politického cyklu, který bude v rámci prvního dílčího cíle nutné za pomoci vhodné literatury definovat.

Bakalářská práce je rozdělena na čtyři hlavní kapitoly. První dvě teoreticky zaměřené kapitoly se zabývají problematikou teorie veřejné volby a samotným politickým cyklem. Popisují obecně vznik a vývoj školy veřejné volby, hlavní představitele této školy, příčiny existence veřejné volby, procesy a problémy rozhodování, mechanismy a vztahy mezi aktéry kolektivního rozhodování, definují politický cyklus a jeho důsledky pro veřejnou politiku. Třetí a čtvrtá kapitola zkoumají a analyzují tyto teoretické předpoklady v praktické rovině na jednotlivých volebních obdobích centrálních vlád České republiky za posledních přibližně 15 let. Analyzují vývoj jednotlivých makroekonomických ukazatelů a cílů vlád v návaznosti na jejich volební období a dokazují, do jaké míry se shoduje teorie školy veřejné volby s praxí v České republice. V závěru bakalářské práce jsou shrnuta zjištění vyplývající z provedené analýzy.

1 Teorie veřejné volby

Teorie veřejné volby vychází dle Dvorské-Krupkové (1994; s. 5) z poznání řeckého filozofa Aristotela a Adama Smitha, skotského ekonoma a filozofa. Zatímco Aristoteles zkoumal ve 4. století př. n. l. chování Řeků a došel k závěru, že lidé tendují k politické činnosti svými rozpravami, či polemikami, naproti tomu Adam Smith v 18. století došel k závěru, že lidé prostřednictvím směn a výměn tendují k ekonomické činnosti. Na základě uvedených pozorování vznikly dva samostatné obory společenských věd – politologie a ekonomie. Vědní obory se od sebe liší předmětem a metodami zkoumání. Holman (2005; s. 478) uvádí, že politologie zkoumá chování člověka na veřejnosti a vychází z předpokladu, že politický člověk sleduje veřejný zájem. Naproti tomu zkoumání jedince z ekonomického hlediska charakterizuje člověka jako sledujícího především svůj vlastní zájem. I přes rozdíly vědních oborů vznikla škola veřejné volby, která samostatné disciplíny spojuje a dává tak v soulad člověka politického a ekonomického.

Škola veřejné volby vznikla jako samostatná vědní disciplína dle Jane S. Shaw (2002; s. 1) ze studia daní a veřejných výdajů v 50. letech 20. století. Největší pozornosti se teorii veřejné volby dostalo v roce 1986, kdy James Buchanan, jeden ze dvou předních představitelů školy veřejné volby, získal Nobelovu cenu za ekonomii. Jeho kolegou a zároveň druhým předním představitelem byl Gordon Tullock. Meričková a Stejskal (2014; s. 148) dalšími představiteli školy veřejné volby uvádí Anthony Downse, Kennetha Arrowa, či Williama Arthura Niskanena, kteří značně svými studii k rozvoji školy přispěli.

1.1 Základní charakteristika

Teorie veřejné volby, zkoumá kolektivní netržní rozhodování neboli veřejnou volbu, přičemž rozhodování je charakterizováno určitými znaky a předpoklady. Hlavním znakem teorie veřejné volby je předmět jejího zkoumání, který uvádí Volejníková (2005; s. 323) zkoumáním teorie státu, volebních pravidel, stranické politiky, fungování institucí, chování voličů, byrokracie a jiných zájmových skupin, s využitím ekonomických nástrojů k analýze tohoto politického rozhodování. Politické rozhodování je v procesu volby podřízeno stejným zákonům, jako rozhodování jednotlivců na trhu, které se projevuje snahou maximalizovat vlastní individuální prospěch. Základním principem je egoismus, který se odráží v racionálním jednání jednotlivců. Teorie veřejné volby dále vychází z předpokladu metodologického individualismu, který předpokládá, že rozhodují jednotlivci. Stát, národ či veřejné blaho se stávají pouhými abstrakcemi, a je proto nutno v každém rozhodnutí vidět konkrétní jednání jednotlivců s jejich

motivacemi a zájmy. Jedním z předpokladů veřejné volby je i ochota politiků snést oběť ve jménu veřejného blaha prostřednictvím prosazení opatření, které považují za správné. Toto však autorka považuje za minoritní činnost, která není v rozporu s úsilím o maximalizaci vlastního prospěchu. Posledním znakem veřejné volby autorka uvádí chování voličů jako zákazníka a chování politiků charakterizuje chováním obchodníků či výrobců, z nichž každý sleduje vlastní zájem.

Teorie veřejné volby zkoumá kolektivní netržní rozhodování, jak již bylo uvedeno výše. Tetřevová (2003; s. 32) veřejnou volbu definuje rozhodováním o alokační, redistribuční a stabilizační činnosti státu. V procesu volby se rozhoduje o míře a nástrojích státních zásahů, o struktuře veřejného sektoru či o množství, struktuře a způsobu zabezpečení veřejných statků. Veřejnou volbou se však rozhoduje i o míře a nástrojích přerozdělování či o intenzitě státních zásahů do vývoje makroekonomických veličin. Proces rozhodování se tak dle Meričkové a Stejskala (2014; s. 151) stává procesem veřejného rozhodování o efektivní alokaci vzácných zdrojů. Rozhodování ve veřejném sektoru se však zásadně liší od rozhodování v sektoru soukromém. Tržní neboli soukromý sektor dokáže jednoznačně odpovědět na základní ekonomické otázky, co má být vyráběno, jakým způsobem a pro koho. Rozhodování jednotlivých subjektů zde probíhá na základě individuálních preferencí, potřeb a rozpočtových omezení. Mechanismem pro ohodnocení užitku je zde cenový mechanismus neboli cena. Spotřebitel se rozhoduje, jaký užitek mu statek přinese a ten porovná s cenou. Producent cenu porovnává s náklady a potencionálními zisky, které mu prodej daného statku může přinést. Tím vzniká tržní rovnováha. Tržní mechanismus je proto v řešení alokační úlohy vždy efektivní. Rozhodování v sektoru veřejném je zcela odlišné. I zde hrají zásadní roli individuální preference jednotlivých subjektů. Trh je zde však vyřazen a je nutno volit jiné způsoby rozhodování. Subjekty musí být schopny své preference vyjádřit, a to na základě přímé nebo zastupitelské demokracie uplatňované v daném státě. Rozhodovací proces se tedy skládá z vyslovení individuálních preferencí jednotlivých voličů agregovaných do konečného výsledku volby, ze které vyplyne v přímé demokracii řešení veřejného problému nebo v nepřímé demokracii zástupce příslušné skupiny voličů, jež v dané instituci provádí kolektivní rozhodování o věcech veřejných. Ve veřejném sektoru je většina rozhodnutí předmětem politického hlasování, tj. politického rozhodování, kdy cena je nahrazena hlasy voličů. Toto rozhodování je nazýváno veřejnou volbou či kolektivním rozhodováním.

1.2 Subjekty veřejné volby

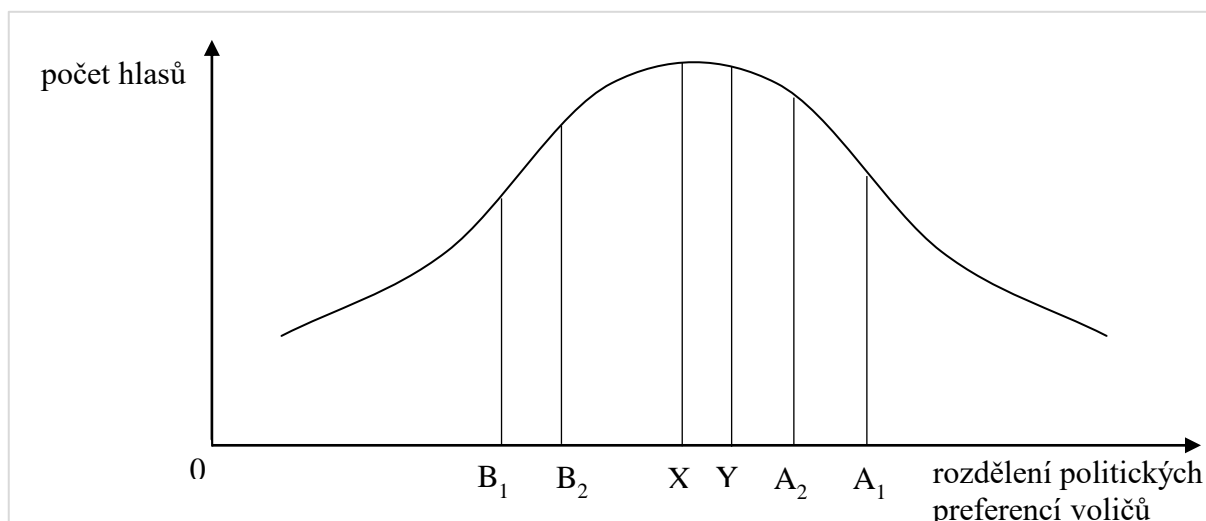
Na procesu veřejné volby se podílí řada subjektů. Jak již bylo uvedeno výše, rozhodujícím znakem jsou zde jejich jednotlivé preference. Subjekty, vstupujícími do procesu veřejné volby jsou voliči, politici, byrokracie a různé zájmové či nátlakové skupiny.

1.2.1 Voliči

Volič je jedním ze subjektů politického trhu. Typický volič se při volbě, stejně jako ostatní subjekty, chová přísně racionálně, egoisticky a snaží se maximalizovat svůj užitek. Podle Stiglitze (1997, s. 188) musí volič být schopen odhadnout užitek, který mu z volby vyplyne, tj. porovnat benefity s náklady na volbu. Benefitem v této situaci může být vládní výdajový program, který voliči přinese nejvyšší užitek. Na druhé straně vynaloženým nákladem může být například zjišťování informací. Voliči ovšem vědí, že jejich hlas ovlivní výsledky voleb jen nepatrně, a proto dle Holmana (2001; s. 487) voliči nepovažují svůj hlas za rozhodující a věnovat tak úsilí na získávání informací potřebných pro rozhodnutí je minimální. Tento efekt ekonomové nazývají racionální ignorancí. Tato situace nastává, bude-li volič vědět hodně o svých zájmech a nebude vědět mnoho o zájmech voličů jiných. Pro racionálně ignorantního voliče bude následně těžké rozeznat krátkodobé a dlouhodobé dopady jednotlivých politických rozhodnutí. Ignorance nemusí působit pouze v oborech, kterým se volič věnuje, ale například i v různých prostorových kontextech, jak dokládají Bernard a Kostelecký (2014; s. 3-28) ve své studii zabývající se působením lokálního a regionálního působení na rozhodování voličů. V tomto případě voliči znají problémy svého regionu mnohem více oproti problémům regionů jiných, a to se ve volbě promítne. Dvořák (2008; s. 12) uvádí, že vyhodnocování informací pro volbu je velice nákladné, a proto se většina voličů rozhoduje na základě informací sdělovacích prostředků a jiných snadno dostupných zdrojů, které jsou často ať už záměrně nebo nezáměrně nedostatečné a často zavádějící. Větší zájmové skupiny mají větší zájmy investovat do získávání informací z důvodu co nejvyššího profitování, ale podporují šíření jen těch informací, které vyhovují jejich zájmu. Omezené informace se tak stávají jednou z příčin vládního selhání. Chování voliče je dle Tetřevové (2003; s. 48) ovlivňováno třemi determinanty. Prvním z těchto determinantů jsou individuální preference, které vycházejí z neuspokojených potřeb voliče, jeho preferencí, zájmů, morálky, hodnotového žebříčku apod. Determinant může být výrazem demonstrace nebo soukromým záměrem voliče. Každá politická strana se snaží tyto voličovy preference a zájmy zjistit, aby uspěla ve volbách. Druhým determinantem autorka uvádí problém výše důchodů jednotlivých voličů, které jsou rozdílné a představují rozpočtová

omezení. Chudí voliči oproti voličům bohatým budou více uvažovat o hodnotě každé koruny z jejich důchodu a budou proto méně ochotni obětovat ji, odvést na dani a financovat vyšší objem veřejných výdajů. Bohatí voliči jsou naopak schopni snést ztrátu části svého příjmu ve prospěch vyššího objemu produkce veřejných statků. To však platí jen u jednotného paušálního zdanění, nikoli progresivního. Poslední determinant ovlivňující rozhodování voličů autorka spatřuje v existujícím daňovém systému určujícím výši nákladů, na kterých se musí podílet každý občan. Jestliže všichni musí platit stejnou část veřejných výdajů, potom chudý občan bude preferovat nižší veřejné výdaje, protože mezní náklady jsou pro něj vysoké. Pokud však bude v ekonomice zavedené progresivní zdanění, chudí budou platit méně, než bohatí, budou preferovat vyšší úroveň veřejných výdajů. Pokud občan nebude platit žádné daně, bude preferovat maximální možnou úroveň veřejných výdajů.

V modelu většinového rozhodování s jednovrcholovými preferencemi jsou dle Meričkové a Stejskala (2014; s. 169) důležité preference voliče mediána. Politika preferovaná tímto středovým voličem je politikou přinášející nejmenší ztráty blahobytu pro celou společnost. Stiglitz (1997 s. 195) definuje voliče mediána voličem, pro kterého je počet voličů preferujících nižší úroveň veřejných výdajů, tj. počet voličů s nižším příjmem stejný, jako počet voličů preferujících vyšší výdaje, tj. počet voličů s vyšším příjmem. Výsledná úroveň veřejných výdajů při většinovém volebním systému odpovídá optimální úrovni výdajů pro středního voliče za podmínky, že takový rovnovážný stav existuje. Při určování středního voliče a jeho optimální úrovně výdajů je nutné seřadit voliče podle jejich preferencí. Volič medián je volič, jehož optimální úroveň výdajů se nachází přesně uprostřed, tj. počet voličů preferujících nižší výdaje je stejný jako počet voličů preferujících výdaje vyšší. Středového voliče znázorňuje Obrázek 1.

Obrázek 1 Volič medián

Zdroj: Holman (2005; s. 490)

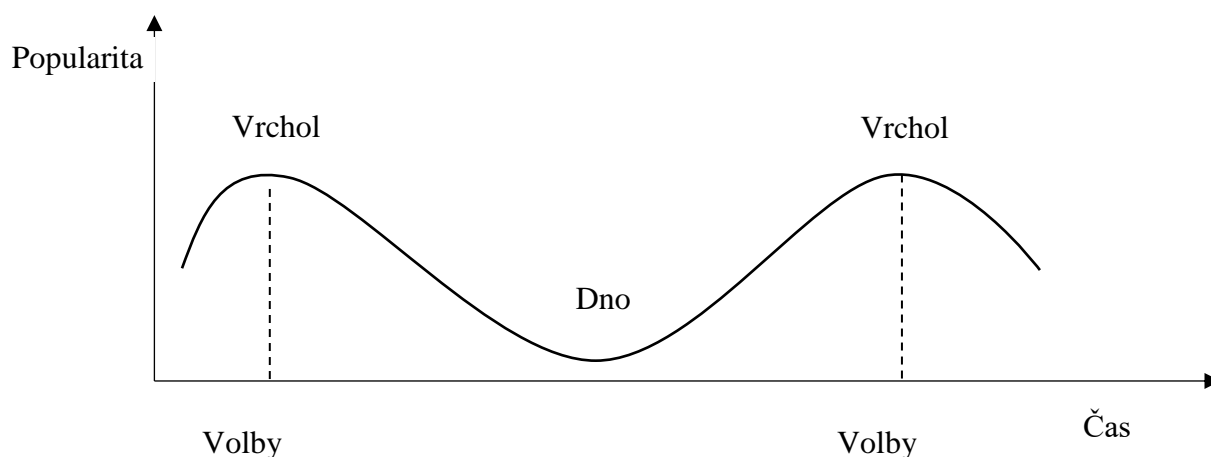
Na obrázku je volič medián znázorněn bodem X. Příjem voliče mediána může být vyšší, ale i nižší, než je příjem průměrný. V systému dvou politických stran se strany budou snažit maximalizovat počet voličů.

Postup politických stran při získávání maximálního počtu voličů vysvětluje Holman (2005 s. 490) na škále politických preferencí, kde se nacházejí 2 kandidáti – levicový kandidát B a pravicový kandidát A. Výchozí body jejich prosazované politiky jsou v obrázku body B_1 a A_1 . Kandidát B získá všechny voliče z levé strany od pozice B_1 a z pravé strany v prostoru XB_1 . Kandidát A získá všechny voliče z pravé strany od pozice A_1 a z levé strany v prostoru XA_1 . Za předpokladu, že kandidát B chce maximalizovat počet hlasů, posune svoji pozice změnou programu blíže ke středu, kde se nachází nejvyšší počet voličů. Novou výchozí pozicí je B_2 . Kandidát B neztratí voliče zleva, a navíc získá voliče z prostoru XY (Y je nyní uprostřed mezi B_2 a A_1). Kandidát A bude pro získání voličů zpět z prostoru XY též měnit program a jeho pozice se posune do bodu A_2 . Situace se neustále opakuje, dokud se oba kandidáti neposunou až do středu X. Žádný kandidát v této pozici nemůže získat voliče na úkor svého rivala a každý posun vlevo nebo vpravo znamená ztrátu voličů.

1.2.2 Politické strany

Jak již bylo uvedeno výše, politické strany se primárně snaží o získání co nejvyššího počtu voličů, a musí proto být schopni určit preference voliče mediána a na základě jeho preferencí vystavět volební program. Tímto způsobem jednají ve svůj prospěch a maximalizují vlastní užitek. Dle Tetřevové (2003; s. 51) ovšem někteří politici věří, že prosazují zájem veřejný. Ten

je však v praxi těžko definovatelný. Například Ochrana (2005, s. 29) definuje veřejný zájem „nadindividuálním“ charakterem. To znamená, že jeho nositelem je sociální, nikoli individuální, subjekt. Formu sociálního subjektu mají aktéři veřejné politiky, např. politici. Strecková a Malý (1998; s. 72) však popisují chování politiků na základě ekonomické teorie jako jejich motivaci a snahu udržet se na privilegovaném a mocenském postavení. Z toho plyne motivace „zavděčit se voličům“. V tomto případě dochází k neoptimální alokaci zdrojů a neefektivitě. Ta je společně s racionální ignorancí jednou z příčin selhávání politických trhů. Dalším z důvodů je vliv krátkodobého horizontu, který spočívá ve snaze politiků o znovuzvolení. Zatímco v povolebním období není již jejich znovuzvolení závislé na projevené reakci na potřeby voličů a odvolání politiků je téměř nemožné, dochází k prosazování nepopulárních politických opatření. S blížícím se termínem voleb politici zaujímají opačnou pozici a prosazují populární opatření s cílem zalíbit se voličům. Jedná se o tzv. politický cyklus, který podmiňuje chování politiků. Grafické znázornění politického cyklu zobrazuje Obrázek 2.

Obrázek 2 Politický cyklus

Zdroj: Slaný (2003; s. 121)

Obrázek vyjadřuje vztah mezi plněním slibů politiků v závislosti na jednotlivých fázích politického cyklu. Po volbách míra zodpovědnosti za plnění slibů klesá a naproti tomu před volbami roste. Problematika politických cyklů a chování politiků vedoucí k následné neefektivitě je rozšířena v kapitole Politický cyklus.

1.2.3 Ostatní subjekty ovlivňující kolektivní rozhodování

Každé politické rozhodnutí je realizováno byrokracií. Tu ve veřejné správě lze chápat dle Maaytová, Pavla a Ochrany (2015; s. 38) ve třech rovinách. Jednak jsou to úkony vykonávané veřejnou správou, dále je byrokracie chápána vrstvou státních úředníků hierarchizovanou podle delegované moci a konečně za třetí se byrokracií rozumí výkon moci vyplývající z delegování pravomocí na úředníka. Dle Holmana (2001; s. 489) teprve až teorie veřejné volby přinesla několik nových poznatků, týkajících se byrokracie. Teoretikové veřejné volby se domnívají, že byrokracie tvořená státními úředníky nesleduje společenské blaho, ale posílení svého vlivu a zlepšení svého postavení. Toto tvrzení vyvrací tradiční pojetí byrokracie, které předpokládalo sledování přání svých politických vůdců. K rozvoji teorie byrokracie přispěl William Niskanen vycházející z předpokladu podnikavosti úředníků, kteří jsou odpovědní za rozpočet úřadu. Niskanen (1971; s. 38) do byrokratovy funkce užitečnosti, která je závislá na rozpočtu úřadu, zahrnul byrokratův plat, nepeněžní požitky z úřadu, reputaci, status, moc, rozsah kompetencí a možnost delegovat výkon činnosti úřadu na jeho podřízené. Došel k závěru, že úředníci budou usilovat o maximální rozpočet svého úřadu, aby maximalizovali svůj užitek. Toto tvrzení ovšem kritizuje Margolis (1975; s. 645-659), který tvrdí, že byrokrat chce v dlouhodobém hledisku kariéře uspět, a proto může být jeho cílem naopak prosazovat snižování rozpočtu svého úřadu, dostane-li se mu tímto úkonem jeho povýšení, či jiných peněžních nebo nepeněžních požitků.

Ve většině moderních demokracií je praktická nemožnost státního úředníka propustit nebo mu snížit plat a ve většině úřadů nastává problém omezených kompetencí politiků vůči úředníkům. Selhává zde proto efektivní kontrola a dochází k růstu úřadů. Samuelson a Nordhaus (1995; s. 769) popisují nadměrnou rozpínavost byrokracie z důvodu chybějící ziskové kontroly. V byrokracii neexistuje žádný účet zisků a ztrát, pomocí něhož by mohla být vyčísleny veškeré hodnoty projektů. Neexistuje zde možnost využít kontrolu z důvodu neurčitých anebo nejasně definovaných cílů, tudíž zde chybí i kritérium pro posouzení, jak velký má být rozpočet úřadu a jak s ním úřad hospodaří. Bez uvedených kritérií dochází snadno ke zvětšování úřadů a jejich rozpočtů, neboť jak uvádí Volejníková (2005; s. 329) růst veřejných výdajů je v zájmu vládní byrokracie. S nárůstem veřejných výdajů dochází k růstu vládních institucí a tím roste vliv a moc byrokracie. Tento efekt způsobuje rozpory mezi zájmy byrokracie a zájmy voličů. Východisko z této situace autorka spatřuje ve vytvoření konkurenčního prostředí, čímž by došlo k omezení současného monopolního postavení byrokracie, které by vedlo ke zvýšení efektivnosti.

Byrokracie je dle Maaytové, Pavla a Ochrany (2015; s. 38) nejčastěji ovlivňována zájmovými skupinami. Důvod shledávají v obvyklém přechodu státních úředníků po ukončení pracovního poměru do vrcholových pozic soukromé sféry. Ovlivňování probíhá neformálními kontakty, konzultacemi a prostřednictvím různých setkání. Byrokracie se může pod vlivem zájmových skupin stát prostředkem k ovlivnění politických rozhodnutí. To podkládá tvrzení Hampla (2001; s. 52) který se odkazuje na Niskanena a tvrdí, že mezi byrokraty a politiky nastává informační asymetrie, která přináší pozitiva na straně úřadů, neboť byrokraté narozdíl od politiků jsou lépe informováni o svém úřadu a mohou na politika vyvíjet nátlaky a využít situace ve svůj prospěch. Politik se tak stává otrokem svého úřadu, nikoli jeho pánem. Ovlivňování byrokracie může tedy v závěru nepřímě vést k ovlivňování politiků.

Zájmové skupiny však nemusí ovlivňovat pouze byrokracii, ale i další aktéry veřejné volby. Tetřevová (2003; s. 52) zájmové skupiny definuje organizovaným sdružením lidí s cílem ovlivnit rozhodování politiků, ale i výkonných orgánů (byrokracii). Jedná se o nátlakové skupiny a lobbisty, kteří využívají přesvědčování, podplácení či zastrašování ve svůj vlastní prospěch. Zájmové skupiny se v procesu veřejné volby mohou angažovat poskytováním informací týkajících se voleb voličům a snižují tak jejich náklady na získávání informací. Poskytují však takové informace, které ovlivní názory voličů v jejich prospěch. Dále zájmové skupiny ovlivňují politiky poskytováním informací o preferencích voličů, které jsou schopni odhalit snáze než politici. Zájmové skupiny však mohou využívat i dalších prostředků, například finančních, kterými můžou podpořit politiky prosazujících a podporujících zájmy a cíle právě těchto skupin. Negativem a problémem těchto skupin je jednání ve prospěch malé skupiny občanů bez ohledu na zájmy většiny. Tento problém dokazuje Tichá (2007; s. 10), která ve své studii zabývající se daňovými úniky a stínovou ekonomikou, zájmové skupiny charakterizuje vlivnou politickou silou ovlivňující legislativní rámec ekonomiky ve svůj prospěch a potvrzuje častou výhru málo početných, avšak silných skupin, které jsou často spojeny s určitým výrobním odvětvím nebo profesí.

Projevem negativního chování zájmových skupin jsou v praxi například logrolling nebo rent-seeking. Logrolling, jinak řečeno obchodování s hlasy poslanců, se dle Holmana (2005; s. 488) projevuje příslibem poslance pro podporu návrhu jiného poslance za účelem získání podpory pro návrh vlastní. Důsledkem je vznik a přijímání zákonů dohromady, přičemž by tyto zákony jednotlivě přijaté nebyly. Důvodem logrollingu je čerpání státních prostředků na projekty pro určité regiony. S logrollingem je možné se setkat i v České republice. Ochrana, Pavel a

Vítek (2010; s. 30) uvádí příklad opoziční smlouvy mezi ČSSD a ODS nebo snahou poslanců při vyjednávání rozpočtu získat co nejvíce prostředků do svého volebního okresku.

Rent-seeking definuje Volejníková (2005; s. 328) udělováním licencí na národní důchod. To znamená udělení povolení od státu na určitou činnost, ze které bude daná osoba inkasovat čistý zisk, který je výsledkem omezeného počtu státních povolení. Protože jsou licence lukrativní, je zájemce o ní ochotný nést značné náklady na její získání v podobě kontaktování politiků a úředníků rozhodujících o udělení licence, a mnohdy i jejich uplácení.

Z výše uvedených problémů kolektivního rozhodování je třeba zastavit se nad otázkou, zda je kolektivní rozhodování efektivní. Problémy spojené s ovlivňováním voličů, politiků, ale i byrokracie nejsou jedinými problémy, které v procesu kolektivního rozhodování vznikají.

1.3 Způsoby, efektivita a problémy kolektivního rozhodování

Problémem se stává i samotný proces volby, ve kterém se z existence mnoha odlišných názorů musí zpravidla vybrat jedno jediné řešení. Při procesu rozhodování o veřejném problému je proto důležité vybrat vhodnou variantu rozhodování, která bude efektivní. Rozhodovat může o veřejných problémech jedinec nebo skupina, jejíž formou je politické hlasování. Rozhoduje-li jedinec, dochází dle Ochrany, Pavla a Vítka (2010; s. 21) k nízkým transakčním nákladům na volbu, avšak přináší riziko zneužívání svého mandátu, které označuje morálním selháním, nebo dochází k odbornému selhání, kdy jedinec není pro svá rozhodování dostatečně erudovaný. Jedním ze způsobů, jak předcházet selháním jedinců je zvolit jinou variantu rozhodování, a to například konverzí do kolektivního způsobu rozhodování. Tento způsob praktikují kolektivní orgány, například parlament a obecní zastupitelstvo.

Jedním z druhů kolektivního způsobu rozhodování je pravidlo jednomyslné shody. Konečné rozhodnutí při tomto způsobu rozhodnutí padne až teprve tehdy, dojde-li mezi všemi účastníky ke shodě. Dvorská-Krupková (1994, s. 21) uvádí, že v případě jednomyslné shody není nikdo poškozen a všichni jsou s rozhodnutím spokojeni. Jedná se tak o Pareto efektivní způsob kolektivního rozhodování. Pravidlo jednomyslné shody však přináší i řadu nevýhod. Samuelson a Nordhaus (1995; s. 765) shledávají nedostatek rozhodování ve vysokých nákladech v podobě času a energie spotřebované k přijetí rozhodnutí všemi účastníky. V procesu rozhodování se může vyskytnout jedinec, který bude blokovat všechny alternativy bez ohledu na to, zda přínosné jsou nebo nejsou. Důvodem jeho jednání je uvědomění si svého postavení, které může tak využít pro vydírání. Předcházením této situace může být využití většinového pravidla.

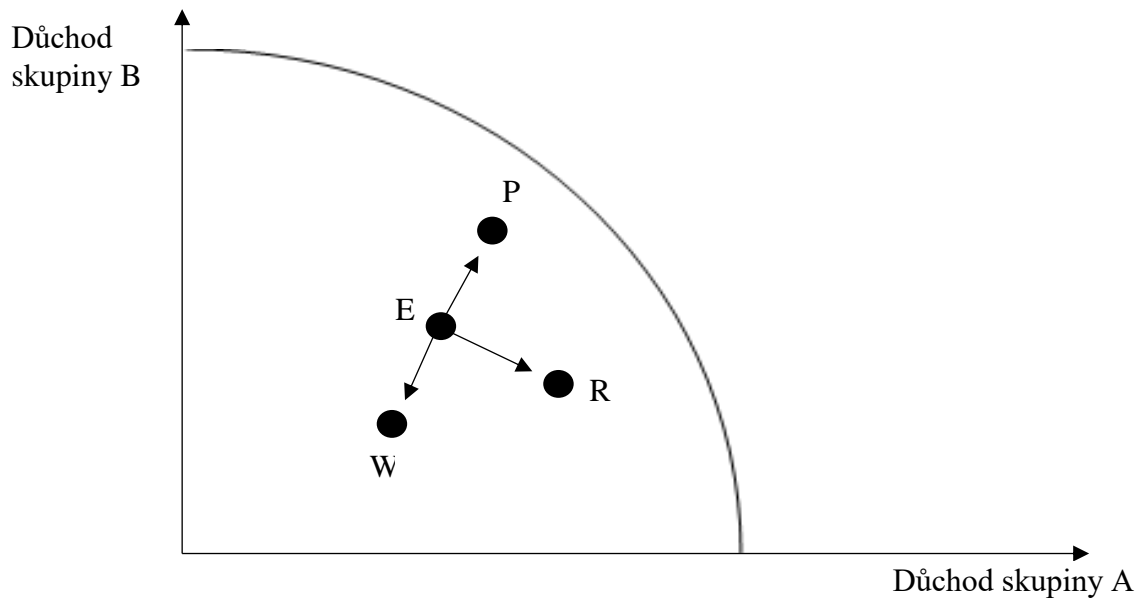
Většinové pravidlo je dle Ochrany (2005; s. 32) nejčastěji využívaným pravidlem v zemích s demokratickým systémem. Přijatý návrh je takový, pro který hlasuje většina. Pravidlo většiny může mít různé formy. Tetřevová (2003; s. 39-41) většinová pravidla dělí do třech kategorií. Jednou z forem je tzv. absolutní většina, ve které vítězí návrh, pro který hlasuje polovina plus jeden z rozhodovatelů. Absolutní většina rozhodovatelů se vypočítá pomocí vzorce:

$$A = \frac{R - q}{2} + 1 \quad (1)$$

kde A je absolutní většina, R počet rozhodovatelů a q binární proměnná nabývající hodnoty 0 v případě sudého R a hodnoty 1, je-li R liché.

Další možnou formou pravidla většiny je kvalifikovaná většina. Zde je rozhodnutí přijaté vyšším počtem rozhodovatelů, než je nadpoloviční většina (například 3/5). Poslední formou většiny je tzv. relativní většina. V tomto případě vítězí návrh, který získal nejvyšší počet hlasů, i když nedosahuje absolutní většiny. Rozhodování prostřednictvím většinového pravidla se zdá být efektivní, ovšem není tomu zcela tak. Meričková a Stejskal (2004; s. 152) tvrdí, že v případě volby prostřednictvím většinového pravidla dochází k neefektivnímu řešení, neboť přehlasovaná menšina se může snažit rozhodnutí zvrátit a mezní ztráty této menšiny mohou v součtu být vyšší než mezní užítky většiny. Dle Samuelsona a Nordhause (1995; s. 767) může naopak docházet k diskriminaci menšiny a vnucování většinové politiky této menšině. Výhodu většinového pravidla autoři spatřují v nemožnosti tzv. vládního selhání, protože voliči nebudou hlasovat pro alternativu, která by dostala všechny do horší situace.

Z výše uvedených způsobů kolektivních rozhodování a komplikací, které způsobují, je patrné, že výsledek každého kolektivního rozhodnutí bude mít v závěru různé dopady na celospolečenský užitek. Při rozhodování vznikají dle Pekové (2005, s. 65-66) tři možné výstupy. První je škodlivé rozhodnutí (W), při kterém si lidé pohorší. Jak již bylo uvedeno výše, v případě většinové volby se škodlivé rozhodnutí nevyskytuje. Druhým výstupem je tzv. redistribuční (R) rozhodnutí, při kterém dochází k přerozdělování důchodů mezi skupinami. Tím vznikne situace, kdy jedna příjmová skupina si polepší na úkor skupiny druhé. Posledním možným výstupem je efektivní rozhodnutí (P), při kterém si všichni polepší, respektive nikdo nepohorší. Jednotlivé dopady znázorňuje Obrázek 3.

Obrázek 3 Možné dopady kolektivního rozhodnutí

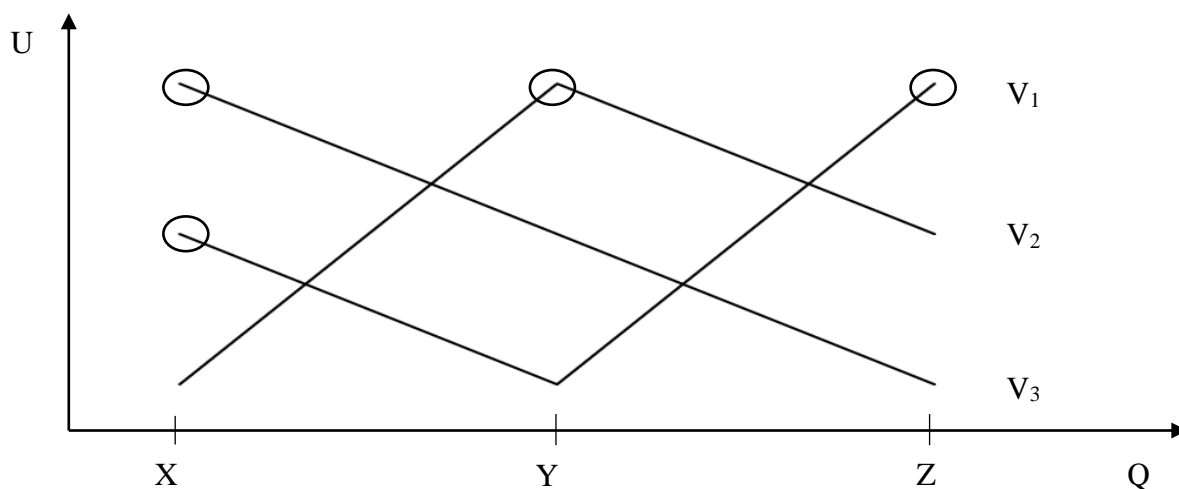
Zdroj: Peková (2005; s. 66)

Výše uvedené způsoby kolektivního rozhodování jsou využívány v přímých, ale i nepřímých demokratických systémech. Ochrana (2005; s. 32-33) uvádí, že i přes uvedené nedostatky se ve veřejné politice se využívá nejčastěji většinové pravidlo. V demokracii přímé je nástrojem většinového hlasování referendum, které může být ze zákona povinné, ale existuje i iniciované na základě vůle lidu. Referendum je alternativním řešením pro občany, kteří nevěří politikům. Referendum však podle autora má i slabé stránky, které shledává například v neexistenci vyjádření síly voličových preferencí. Přímá demokracie je při velkém počtu voličů a řešených otázek nerealizovatelná. V tomto případě si voliči dle Tetřevové (2003, s. 37) vybírají své reprezentanty na základě politických programů a o alternativách tak rozhodují nepřímo prostřednictvím reprezentantů. Volby reprezentantů dle autorky probíhají na základě poměrného zastoupení, kdy voliči vybírají politické strany, nebo na základě většinového zastoupení, kdy voliči vybírají z jednotlivých kandidátů. Poměrné zastoupení zvýhodňuje malé politické strany, které mají možnost zasednout ve voleném orgánu. Nevýhodu však autorka spatřuje v časté nutnosti vzniku koalic. Oproti tomu většinový systém podporuje vznik velkých stran, které mají většinové zastoupení a lépe prosazují své návrhy. Systém nepřímé demokracie není ideální, ovšem je dle autorky pravděpodobně nejlepší ze všech známých systémů. V případě nespokojenosti voličů dochází v příštích volbách k volbě jiných zastupitelů. Meričková a Stejskal (2014; s. 151) v nepřímé demokracii shledávají problém v rozhodování reprezentantů, které může v závěr vést k jinému výdajovému programu, než voliči preferovali.

Většinové pravidlo dle Pekové (2005; s. 69) je funkční pouze u jednovrcholové struktury preferencí voličů. Existuje-li volič který má vícevrcholovou křivku (volič s více indiferentními preferencemi), dochází k volebnímu paradoxu.

1.3.1 Vliv voliče s více indiferentními preferencemi

Významným problémem kolektivního rozhodování je závislost výsledku volby na preferencích voliče s několika indiferentními preferencemi. Jde o voliče, jehož preferenční křivka má více vrcholů. Situaci znázorňuje Obrázek 4.

Obrázek 4 Volič s více indiferentními křivkami

Zdroj: Dvorská – Krupková (1994, s. 26)

Preferenční křivka voliče V_1 je vícevrcholová. To poukazuje na indiferentnost mezi několika alternativami. V případě volby pomocí Condorcetova kritéria dojde při hlasování voliče s vícevrcholovou preferencí dle Meričkové a Stejskala (2014; s. 166) vždy k volebnímu paradoxu.

1.3.2 Volební paradox

Volební paradox dle Dvorské-Krupkové (1994; s. 25-28) vzniká alespoň při třech vzájemně se vylučujících alternativách, mezi kterými se musí voliči rozhodnout. Rozhodování je založeno na principu většinového pravidla a volba probíhá za pomoci Condorcetova pravidla, které je založené na principu „každý s každým“. Vítěznou se stává alternativa, která na základě většinového pravidla zvítězí v jednotlivých hlasovacích krocích. Volební paradox popisuje následující situace. Voliči V_1 , V_2 , V_3 se mají rozhodnout mezi alternativami X, Y, Z. Vztahy mezi voliči a jejich alternativami popisuje Tabulka 1.

	X	Y	Z	X
V ₁	>	>	<	
V ₂	>	<	>	
V ₃	<	>	>	
Společnost	>	>	>	

Tabulka 1 Preference jednotlivých voličů

Zdroj: Dvorská – Krupková (1994, s. 25)

Z tabulky je patrné, že hlasování při výběru různých dvou alternativ dopadá takto: U voličů V₁ a V₂ vítězí alternativa X před Y; u voličů V₁ a V₃ vítězí alternativa Y před Z a u voličů V₂ a V₃ vítězí alternativa Z před X. Výsledek je paradoxním, protože vítězí-li X před Y a Y před Z, mělo by zároveň vítězit X nad Z. V tomto případě nenastal jednoznačný výsledek. Popsaná situace může podle autorky vyvolat cyklické volby nebo strategickou manipulaci s pořadím voleb. Záleží totiž na pořadí, ve kterém se bude o jednotlivých alternativách hlasovat. Zástupci některé alternativy tak mohou mít snahu prosazovat takové pořadí voleb, které povede k vítězství právě jejich alternativy. To se však dle Stiglitze (1997; s. 198) nestává ve všech případech rozhodování, neboť existuje bod rovnováhy odpovídající preferencím mediánového voliče, který v rozhodování o alternativách preferuje pouze jedinou možnou úroveň.

Maaytová, Ochrana a Pavel (2010; s. 32) navrhuje riziko volebního paradoxu eliminovat Bordovým počtem. Jedná se o pravidlo, jehož podstatou je existence určitého počtu bodů, které jednotlivý hlasující přidělují alternativám na základě svých preferencí. Výhodou pravidla je ohled nejen na první preference hlasujících. Nevýhodou tu zůstává stejně jako u ostatních pravidel nevykloučení strategického chování hlasujících. Změnou pořadí hlasování o možných alternativách může volba v konečném důsledku dojít k závěru rozhodnutí ovlivněného jedincem, který rozhodování řídí. Změna pořadí hlasování ovšem není jedinou strategickou manipulací při kolektivním rozhodování, dalším příkladem je problém zařazení nebo vyloučení alternativy z procesu volby.

1.3.3 Zařazení a vyloučení alternativy do rozhodování

Zařazení či naopak nezařazení některé alternativy do rozhodování může ovlivnit konečné rozhodnutí. Názorným příkladem uvádí Medved' a Nemeč (2007; s. 120) výběr hlasování zastupitelů o investičním plánu obce. Na výběr jsou 4 varianty – vodovod, sportovní areál, knihovna a tělocvična. Zastupitelé jsou rozděleni do čtyř skupin (A,B,C,D) podle preferencí a o výsledku rozhoduje součet pořadí. Jednotlivé preference jsou znázorněny v Tabulka 2.

Možnosti	Skupina A	Skupina B	Skupina C	Skupina D	Součet
Vodovod	1	1	3	3	8
Sportovní areál	4	4	4	2	14
Knihovna	3	2	1	1	7
Tělocvična	2	3	3	4	12

Tabulka 2 Preference hlasujících skupin - 4 možnosti

Zdroj: Medved', Nemeč (2007; s. 120)

Podle součtu pořadí zvítězil projekt knihovny. Ten získal 7 bodů, tedy nejvyšší preferenci všech hlasujících skupin. Následují projekty stavby vodovodu, tělocvičny a sportovního areálu. Nezařazení možnosti stavby sportovního areálu způsobí zcela rozdílný výsledek. Tento výsledek znázorňuje Tabulka 3.

Možnosti	Skupina A	Skupina B	Skupina C	Skupina D	Součet
Vodovod	1	1	2	2	6
Knihovna	3	2	1	1	7
Tělocvična	2	3	2	3	10

Tabulka 3 Preference hlasujících skupin - 3 možnosti

Zdroj: Medved', Nemeč (2007, s. 121)

Z tabulky 3 je patrné, že při nezařazení projektu sportovního areálu do volby zvítězí varianta realizace projektu „vodovod“ s preferencí 6 preferenčních hlasů. Výsledek volby při zařazení či nezařazení možnosti „sportovní areál“ je v závěru volby rozdílný.

1.4 Arrowovův teorém

Hlasovací paradox dle Dvorské-Krupkové (1994, s. 28) vyvolal řadu otázek, vedoucích k zamyšlení, zda vůbec existuje politický mechanismus, který je založený na základě individuálních preferencí jednotlivců mimo diktaturu, jež by byl efektivní. Významný ekonom a nositel Nobely ceny K. Arrow v roce 1951 ukázal, že za předpokladu základních logických podmínek žádný takový mechanismus neexistuje. Těmito podmínkami jsou dle Jacksona a Browna (2003; s. 119-120): předpoklad racionality; nezávislost irelevantních variant; Paretovska efektivnost; neomezená oblast a rozsah a nediktatura.

První podmínkou je předpoklad racionality. Předpokladem je, že pro libovolnou zadanou skupinu individuálních preferencí musí pravidlo společenské volby produkovat úplné a dočasné společenské uspořádání. Úplnost je definována existencí alternativních společenských stavů, z

nichž je jeden preferován před druhým, nebo jejich stav je indiferentní. Dočasnost je vyjádřena společenským stavem x , který je-li preferovaným před společenským stavem y a společenský stav y je preferován před z , potom x je preferován před z .

V předpokladu nezávislosti irelevantních variant se očekává, že společenská volba ze souboru alternativních sociálních stavů závisí pouze na uspořádání jednotlivců vzhledem k daným alternativám a nezávisí na ničem jiném. Je-li tedy možnost volby mezi x a y , a jestliže se změní vztah mezi x a w , je tato změna irelevantní k uspořádání x a y .

Jestliže každý jedinec ve společnosti preferuje x před y , potom společenské uspořádání musí odrážet x před y . V tomto případě se jedná o Paretovskou efektivnost. V případě, že nejméně jedna osoba ve společnosti preferuje x před y a jestliže všichni ostatní členové jsou v této otázce indiferentní, potom musí společenské uspořádání odrážet skutečnost, že x je preferováno před y .

Dalším z předpokladů je tzv. neomezená oblast a rozsah, která vychází ze společenského uspořádání, které musí být vytvářeno tak, aby oblast, v níž je odvozováno, zahrnovala veškerá logicky možná individuální uspořádání.

Závěrečným předpokladem je předpoklad nediktatury. Očekává se, že neexistuje takový konkrétní jedinec, striktně preferující x před y , pod jehož vlivem by celá společnost striktně preferovala x před y bez ohledu na preference ostatních jednotlivců.

Uvedené podmínky jsou základními předpoklady pro transformaci individuálních uspořádání do společenského a kolektivního uspořádání tak, že společenské uspořádání determinuje společenskou a kolektivní volbu. Arrow po zhodnocení praktických stránek rozhodovacích mechanismů a svých požadavků na ně dle Meričkové Stejskala (2014; s. 167) došel k závěru, že takový mechanismus neexistuje. Jeho tvrzení je označováno Arrowovým zákonem nemožnosti. Zákon obsahuje několik podmínek, které jsou kladeny na ideální volební mechanismus, který povede vždy k optimálnímu výsledku. Tyto podmínky dle autorů jsou: hlasovací mechanismus založený na pravidle většiny; musí respektovat individuální preference jednotlivých voličů; výsledek volby nesmí záviset na pořadí porovnávaných variant při použití Condorcetova kritéria.

Arrowův zákon nemožnosti zní: Neexistuje žádná hlasovací metoda na principu většinového pravidla, která zaručuje efektivnost, respektuje individuální preference a nezávisí na jednacím pořádku. (Samuelson, Nordhause; 1995; s. 768). Arrowův důkaz má další důležité důsledky dle Stiglitze (1997; s. 201), který uvádí, že voliči vládu personifikují jako by to byla jedna osoba. To vede k přesvědčení, že voliči od vlády očekávají jednotné vystupování, ve kterém se vláda

se bude chovat jako jedna osoba a nebude měnit názory. To ovšem Arrowovův zákon nemožnosti vylučuje, protože nebude-li existovat diktátorský způsob vlády, nebude nikdy chování vlády jednotné, respektive přetransformované do jedné osoby.

2 Politický cyklus

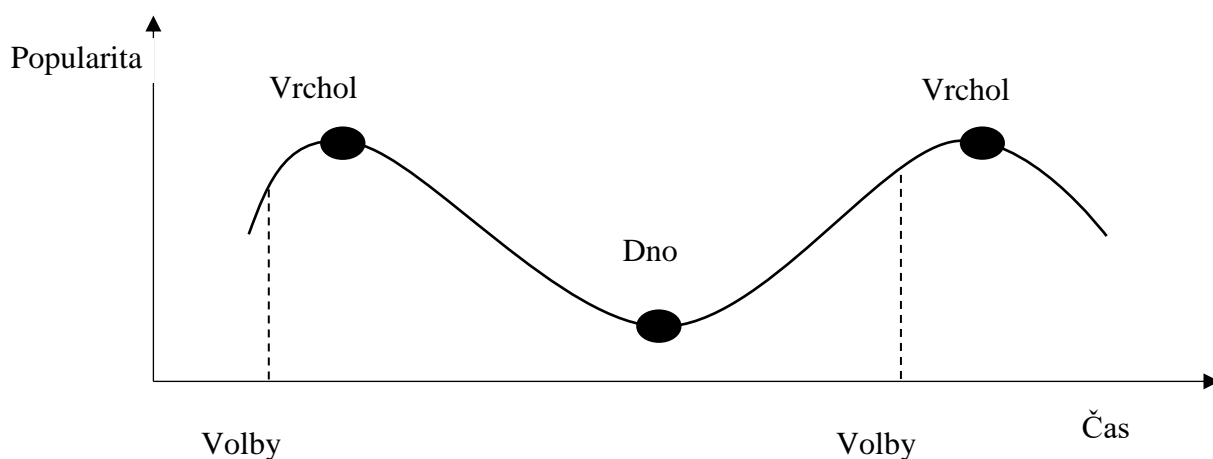
Pojem politický cyklus použil poprvé Michal Kalecki. Skutečný smysl však tomuto pojmu dala až škola veřejné volby a zasadila jej do konsistentního teoretického rámce. (Holman, 2005, s. 485). Teorie politického cyklu vychází z předpokladu egoistického jednání voliče, který bude podporovat stranu, od níž očekává maximalizaci svého příjmu nebo bohatství a politických stran, které se snaží maximalizovat počet voličských hlasů ve volbách prostřednictvím zásahů do ekonomiky.

Dle Slaného (2003, s. 120) jsou tyto vládní zásahy do ekonomiky považovány za vládní selhání z důvodu neadekvátní, tudíž neúčinné hospodářské politiky. Každý vládní zásah do ekonomiky způsobuje poruchy v přirozeném vývoji tržního mechanismu, který je chápán jako základ tržní alokace. Hlavními oblastmi vládního selhání jsou podle autora čas a sledování vlastního zájmu.

Oblast časového selhání dle Paulíka (2002; s. 34) lze identifikovat ve dvou rovinách. Jednou z rovin je zpoždění plynoucí z činnosti vlády a na ní navazuje rovina druhá vyplývající zpožděnou reakcí na vládní opatření soukromým sektorem. Zpoždění plynoucí z činnosti vlády uvádí Kliková a Kotlán (2006; s. 37-38) existencí jednotlivých časových fází každého hospodářsko-politického rozhodnutí. Jedná se o jednotlivé časové fáze počínající zjištěním hospodářského problému, diagnózou problému, plánovací fází, fází rozhodnutí a fází kontroly. Během uvedených fází probíhají různé činnosti např. zjištění, diagnóza, zjišťování informací o problému, jeho šetření, zřizování komisí, předkládání koncepcí parlamentu, schvalování koncepce apod. Promítnutí jednotlivých fází do reálné ekonomiky je doprovázeno určitým časovým zpožděním a každá vláda musí tyto fáze respektovat s vědomím jejich existence a vědět, že některé fáze časově zkrátit lze, a některé fáze zkrátit nelze. Toto časové zpoždění mezi okamžikem změny a reálným působením této změny je považováno za vládní selhání z důvodu neefektivnosti.

Za druhý důvod vládního selhání je považován politický cyklus, který je založen na předpokladu racionálního chování vlády, které se projevuje maximalizací vlastního užitku (užitku vládních politiků), jak je uvedeno v první kapitole. Tento fakt dokládá Žák (1998; s. 471), který tvrdí, že pojem ekonomicko-politického cyklu patří ve standardní světové literatuře mezi vládní selhání. Jedná se o protiklad tržního selhání, a jednak je chápán jako součást „rent-seeking behaviour” - vyhledávání renty, které předpokládá, že vládnutí je stejná jako každá jiná profese a ten kdo ji dělá, usiluje především o svůj vlastní prospěch. Problém maximalizace vlastního užitku se projevuje prosazováním populárních opatření vládou

s blížícími se volbami. Spěváček (2002; s. 95) uvádí, že podle této hypotézy ekonomicko-politického cyklu by měli vládní politici v období před volbami usilovat o růst HDP, které vede ke snížení nezaměstnanosti, zatímco po volbách by mělo dojít ke zpomalení tempa růstu s cílem zabránit inflačním tlakům, které expanzivní politikou nastaly. Vládní politické strany tak vytvářejí cykly střídající klesající nezaměstnanost s růstem HDP před volbami a rostoucí mírou inflace a restriktivní politikou po volbách. Průběh hospodářského cyklu je tak podle Volejníkové (2005; s. 326) určen politickým cyklem, jehož délka je dána volebním obdobím. Dle Slaného (2003; s. 121) při shodě politického a ekonomického cyklu je politický vrchol v době voleb a dno přibližně ke konci poloviny volebního období. Tento cyklus znázorňuje Obrázek 2 v předchozí kapitole. Skutečnost však často bývá složitější, a ne vždy mívá křivka popularity tento ideální průběh. Jednu z alternativ neideálního průběhu křivky autor uvádí příkladem špatně odhadnutého časového zpoždění cyklu, které ukazuje Obrázek 5.

Obrázek 5 Zpoždění politického cyklu

Zdroj: Slaný (2003; s. 121)

Časové zpoždění bývá způsobeno například špatně odhadnutou časovou náročností jednotlivých fází každého hospodářskopolitického rozhodnutí, jak je uvedeno výše.

Politické strany dle Štikové (2007; s. 1-2) zasahují při řízení hospodářsko-politického cyklu primárně do veřejných výdajů, které mají pod kontrolou a jež se promítají do vývoje makroekonomických veličin. Strany prosazující tuto politiku označují oportunistickými stranami. Dále autorka uvádí existenci ideologického chování stran a další alternativní teorie zabývající se chováním politiků v procesu politického cyklu. Některé z nich kombinují vybrané charakteristiky obou uvedených hlavních teoretických konceptů, tj. oportunistických a ideologických, neboť nelze plně zamítnout závěry ani jedné teorie na úkor druhé. Toto tvrzení

dokládá Volejníková (2005; s. 326), která upozorňuje na výsledky empirických pozorování ukazující, že levicové i pravicové strany se v rámci politicko-ekonomického cyklu chovají analogicky.

2.1 Předpoklady politicko-ekonomických cyklů

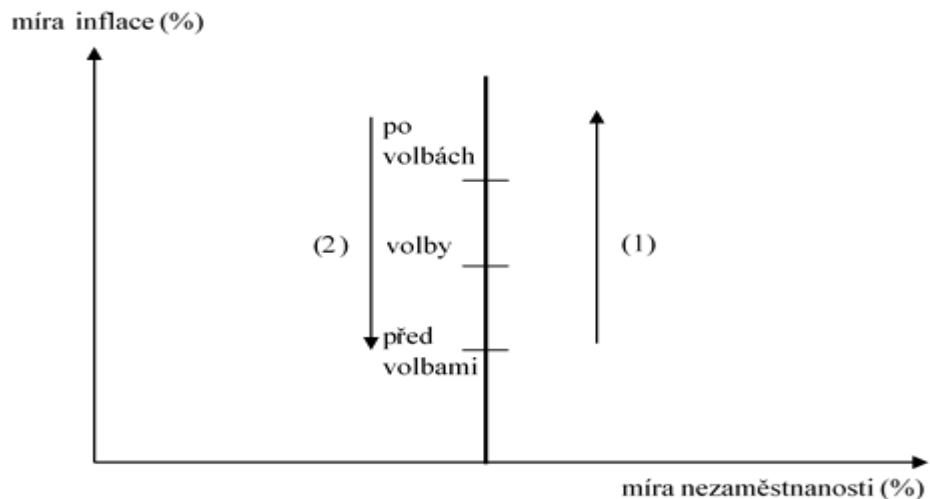
Základní ekonomickou analýzu vazeb mezi politickým a ekonomickým cyklem je možné vyjádřit pomocí čtyř základních modelů, které jsou založeny na trade-off vztahu mezi inflací a nezaměstnaností. V modelech jsou kromě již uvedených oportunistických a ideologických stran zakomponovány i voliči, kteří se v procesu volby mohou chovat racionálně nebo neracionálně. Slaný (2003; s. 123) racionální voliče charakterizuje schopností zvažovat všechny dostupné informace při rozhodování, které volič má k dispozici, hodnocením očekávaného budoucího chování politické strany a chování strany v minulosti. Tato svá očekávání voliči vytvářejí racionálně a v závěru znamenají schopnost předvídat důsledky vládních opatření a adaptovat se na ně. Neracionální voliči nesplňují uvedená kritéria racionálních voličů a z toho vyplývá zásadní omezení. V modelech, kde vystupují racionální voliči, nemohou vlády vyvolat změny reálných veličin, ale pouze jejich nominální charakteristiky. U neracionálních voličů vláda může ovlivňovat i reálné ekonomické ukazatele. Loužek (2012; s. 699) uvádí, že v případě plně racionálních politických stran soutěžících o neracionální voliče, tj. voliče s iracionálními představami o praktických účincích jednotlivých státních politik, dochází k pokrytectví a lhaní. Kandidáti, kteří si chtějí zachovat šanci na vítězství, musí své ekonomické názory nechat si pro sebe a musí se voličům „podbízet“ například protekcionistickými názory, i když vědí, že jsou špatné. Problematika voličů je dle Žáka (1998; s. 474) v modelu politicko-ekonomického cyklu oproti politickým stranám nejednoznačná. Voliči chtějí maximalizovat užitek, problémem však je, co pro voliče maximalizace užitku znamená. Na Phillipsově křivce optimum každého voliče se nachází v jiném bodě této křivky a z důvodu tvaru křivky není možné dosažení obou cílů zároveň. Volič proto musí slevit v otázce nezaměstnanosti nebo inflace. Rozdělením stran na oportunistické a ideologické a voličů na racionální a neracionální vzniká kombinace čtyř různých modelů politicko-ekonomického cyklu.

V grafu jsou znázorněny Phillipsovy křivky PC_1 a PC_2 ve volebních obdobích 1 a 2. V období před volbami (1) se vlády snaží získat hlasy voličů expanzivní politikou, čímž se snižuje nezaměstnanost. Snížení nezaměstnanosti vede k růstu inflace, která se projeví až v povolebním období (2). Nárůstem inflačních tlaků dojde k přechodu na křivku PC_2 . Nová vláda se restriktivní politikou (3) snaží snížit inflaci, která se projeví snížením nezaměstnanosti. V poslední fázi dojde k přechodu zpět na křivku PC_1 a začíná znovu předvolební expanze.

Nordhausovi závěry lze shrnout dle Žáka (1998; s. 475) do tří tvrzení. Prvním z nich je, že vlády provádí stejnou politiku; druhým tvrzením je vládní stimulační ekonomického růstu ke konci volebního období, který řeší nezaměstnanost; posledním tvrzením je růst inflace vlivem expanze a je nutné ji následnou restrikcí snížit. Politicko-ekonomický cyklus v tomto případě je charakterizován střídáním vládní expanze a restrikce při dodržení zmíněných předpokladů.

2.2.2 Racionální oportunistický model

V modelu, ve kterém vystupují racionální voliči, není možné měnit reálné veličiny, ale pouze jejich nominální charakteristiky, viz výše. Tuto problematiku je možné vyjádřit na racionálním oportunistickém modelu, kde do procesu vstupují oportunistické strany a racionální voliči. Dle Slaného (2003; s. 124) se v tomto případě jedná o skupinu modelů vytvářených od roku 1986, za nimiž stojí řada autorů, např. K. Rogoff, A. Sibert, T. Person, G. Tambellini. V případě racionálního oportunistického modelu jsou výchozími předpoklady: ekonomika popsána Phillipsovou křivkou; inflační očekávání jsou racionální; inflace je přímo kontrolována politikou; politici jsou oportunističtí; voliči volí svého kandidáta, od něhož racionálně očekávají maximální užitek; termín voleb je dán. V modelu, kde vláda nemůže ovlivňovat reálné veličiny, jedinou pohyblivou veličinou v závislosti na volebním cyklu je inflace, která v důsledku povolební restrikce se snižuje. Situaci demonstruje Graf 2.

Graf 2 Racionální oportunistický model politicko-ekonomického cyklu

Zdroj: Kliková a Kotlán (2006; s.44)

V případě racionálně se chovajících voličů dle Klikové a Kotlána (2006; s. 43) vláda nemůže předvolební expanzí pozitivně ovlivnit ekonomický růst a nezaměstnanost, pouze dojde k růstu inflace (1). Po volbách nebude restrikce spojená s následným růstem nezaměstnanosti, pouze dojde k poklesu inflace (2). Při existenci informační asymetrie mezi politiky a voliči, kdy mají voliči méně informací než politici, nebo mají informace zkreslené, dojde k situaci, kdy politici mohou ovlivnit reálné proměnné, tedy produkci a nezaměstnanost a model přechází v Nordhausův model. Štiková (2007; s. 5) dodává, že vše závisí na schopnosti politika využít informační asymetrie k záměrnému ovlivnění racionálního voliče, který má současně jistá očekávání a preference ohledně fiskální politiky a posuzuje schopnosti politiků.

2.3 Ideologické modely politicko-ekonomického cyklu

Ideologické modely narozdíl od modelů oportunistických předpokládají, že každý politik sleduje při svém rozhodování programové cíle strany, které je členem, vyjádřené například určitým poměrem mezi výší inflace a úrovní míry nezaměstnanosti. Tato situace vede k prosazování zájmů a preferencí pouze určité skupiny voličů. Žák (1998; s. 473) konstatuje, že u ideologických stran se politicko-ekonomický cyklus nesoustřeďuje pouze do jednoho volebního období, ale jde spíše o to, jak se v ekonomice projeví střídání levicových a pravicových vlád. Při formulaci cílů politických stran se zpravidla vychází ze schématu E. S. Kirschena (1964), který přiřazuje prosazované preference jednotlivým politickým stranám podle politického spektra. Preference znázorňuje Tabulka 4.

	levice	střed	pravice
1.	plná zaměstnanost	-	cenová stabilita
2.	rozdělení důchodů	-	-
3.	-	cenová stabilita	-
4.	růst ekonomiky	-	-
5.	-	růst ekonomiky	vyrovnaná platební bilance
6.	-	plná zaměstnanost	-
7.	-	rozdělení důchodů	-
8.	cenová stabilita	-	růst ekonomiky
9.	-	vyrovnaná platební bilance	plná zaměstnanost
10.	-	-	-
11.	vyrovnaná platební bilance	-	-
12.	-	-	rozdělení důchodů

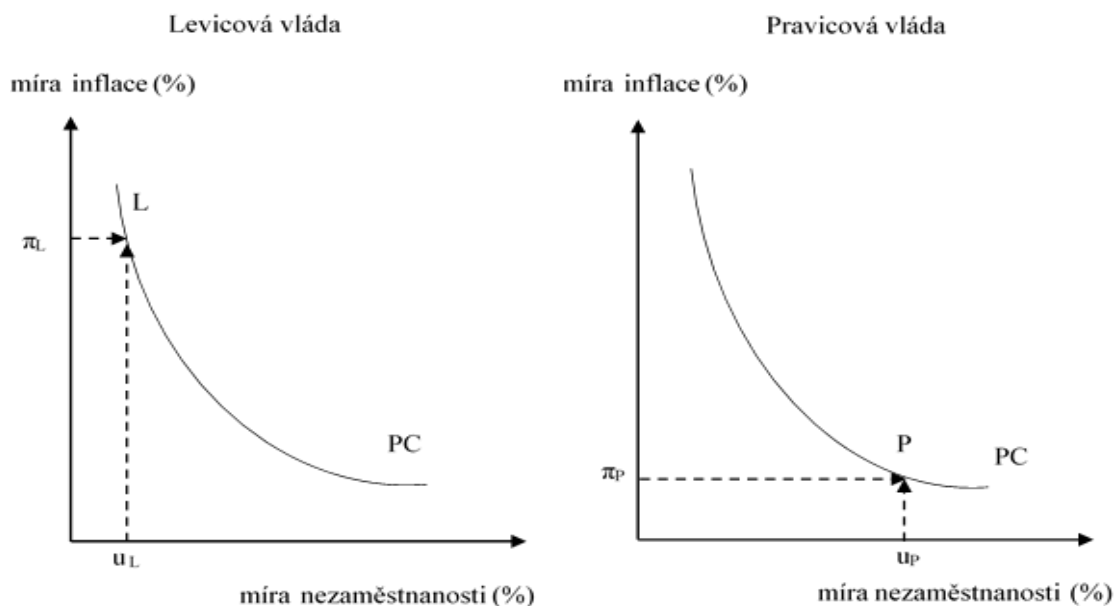
Tabulka 4 Preference cílů politických stran

Zdroj: Slaný (2003; s. 14)

Z tabulky je patrné, že zatímco politické strany orientované na levé straně politického spektra budou prosazovat plnou nezaměstnanost, pravice se bude snažit o nízkou míru cenové stability. Z rozdělení politických stran na základě jejich prosazované ideologie vychází následující dva standardní modely.

2.3.1 Hibbsův ideologický model politicko-ekonomického cyklu

Hibbsův ideologický model dle Slaného (2003; s. 125) vytvořili v roce 1977 Američané Douglas a Hibbs Jr. Model vychází z celé řady předpokladů jako modely předešlé, ovšem jsou zde zakomponovány poprvé ideologické strany s neracionálně chovajícími se voliči. Výchozími předpoklady Hibbsova modelu dle Spěváčka (2002; s. 92) jsou: ekonomika je popsána Phillipsovou křivkou; inflační očekávání jsou přizpůsobivá; inflace je přímo kontrolována politiky; politici jsou ideologičtí; voliči si uvědomují ideologické rozdíly stran a volí tu, která jim nabízí přitažlivější politiku; termín voleb je pevně dán. Očekávání neracionálních voličů je adaptivní, a proto lze při konstrukci modelu využít krátkodobou Phillipsovu křivku, na které si jednotlivé strany zvolí bod svého ideologického zaměření. Situaci znázorňuje Graf 3.

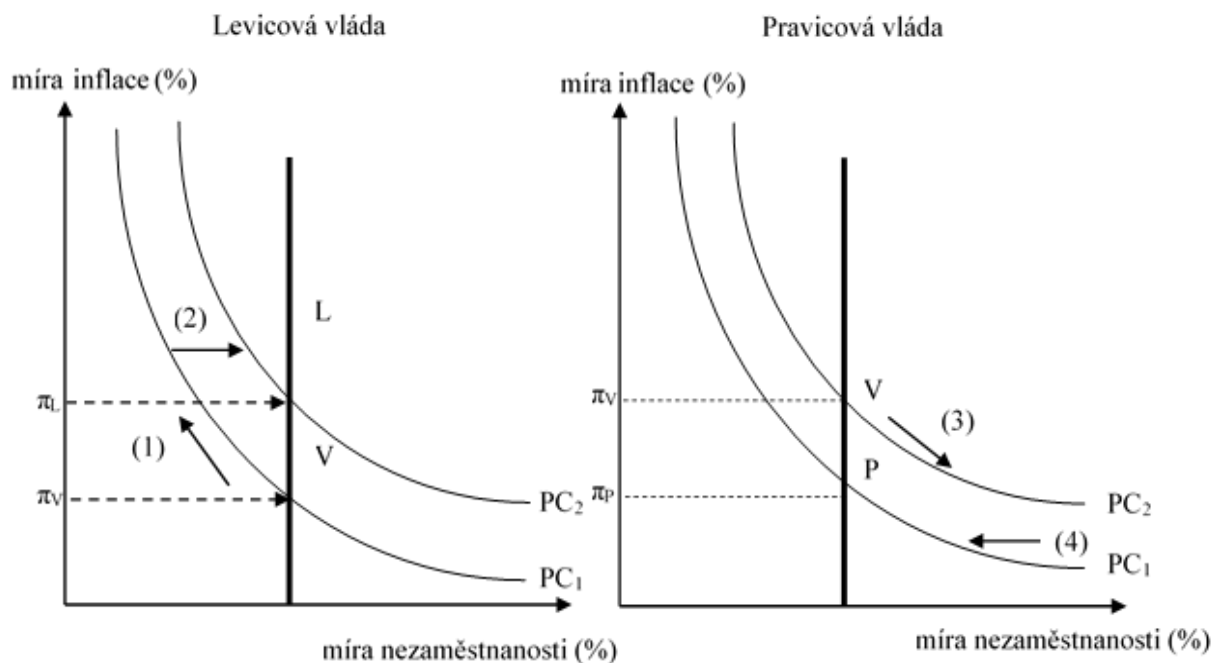
Graf 3 Hibbsův ideologický model politicko-ekonomického cyklu

Zdroj: Kliková a Kotlán (2006; s.45)

Při popisu ekonomiky Phillipsovou křivkou si vlády volí na křivce bod na základě svého programu. Levicové strany (L) si volí nízkou nezaměstnanost s relativně vysokou mírou inflace, zatímco na druhé straně pravicové strany (P) si volí nízkou míru inflace s relativně vysokou nezaměstnaností. Dle Klikové a Kotlána (2006; s. 45) ideologické strany neprovádí účelovou oportunistickou politiku, ale snaží se dlouhodobě dosahovat svého cíle. Střídání levicových a pravicových vlád potom způsobuje posuny po Phillipsově křivce.

2.3.2 Racionální ideologický model

Nacházejí-li se v modelu racionální voliči s ideologickými politickými stranami, jedná se o racionální ideologický model. Dle Žáka (1998; s. 477-478) tento model prezentoval poprvé A. Alessina v roce 1987 a vychází z předpokladů: ekonomika popsána Phillipsovou křivkou; inflační očekávání jsou racionální; inflace je přímo kontrolována politiky; politici jsou ideologičtí; voliči si uvědomují ideologické rozdíly stran; termín voleb je dán. Graficky situaci demonstruje Graf 4.

Graf 4 Racionální ideologický model

Zdroj: Kliková a Kotlán (2006; s.46)

Racionálně ideologický model je dle Janka (2013; s. 123) charakterizovaný expanzivní hospodářskou politikou levicové vlády v prvním období před volbami (1) za účelem snížení nezaměstnanosti, jejíž důsledkem je zvýšení inflace. Vzhledem k racionálnímu chování voličů dochází k výkyvům zaměstnanosti jen krátkodobě a pouze na počátku prvního volebního období a vzápětí dochází k přirozenému přizpůsobení (2). Politika prosazovaná levicí tak pouze akceleruje inflaci posunem po Phillipsově křivce na vyšší úroveň. Právce se naopak snaží před volbami snížit inflaci (3), avšak i v tomto případě dochází z důvodu racionality voličů jen ke krátkodobému efektu jejího snížení a zvýšení nezaměstnanosti v prvním období před volbami a dochází opět k přirozenému přizpůsobení (4). Nezaměstnanost se vrací na původní úroveň a výsledkem zůstává nižší míra inflace.

2.4 Kritika standardních modelů

Výše uvedené standardní modely provází na základě empirických pozorování, uskutečněných v různých státech světa, řada nejednoznačných výsledků. Testovány byly existence politických cyklů jak na vývoji makroekonomických veličin, tak i na vývoji fiskálních ukazatelů. Dle Janka (2016; s. 65) předpokladem politicko-ekonomického cyklu je schopnost vlády ovlivňovat ekonomické proměnné a tato manipulace musí mít okamžitý dopad v ekonomice. Nerealističnost těchto podmínek vedla k přesunutí pozornosti na teorii politicko-rozpočtového

cyklu. Tento cyklus je používán k popsání cyklických fluktuací proměnných fiskální politiky, zapříčiněných načasováním voleb. Motivem je stejně jako u politicko-ekonomického cyklu motiv znovuzvolení. Vlády by podle této teorie měly v předvolebním období zvyšovat vládní výdaje, které se v závěru promítnou do makroekonomických veličin, jak již bylo uvedeno výše. Tento proces bývá označován politicko-rozpočtovým cyklem, u kterého je však nutné upozornit, že se nejedná s politicko-ekonomickým cyklem o totožnou záležitost. Politicko-rozpočtový cyklus bývá v empirických pozorování cyklů uveden za účelem vymezení analyzované problematiky a lze ji částečně na politicko-ekonomický cyklus implementovat. Ovšem nejedná se o stejné pojmy.

Nejednoznačnost výsledků potvrzují následující empirická pozorování. Shi a Svensson (2006; s. 1367-1389) ve své studii provedené na velkém počtu panelových dat dokázali existenci politicko-rozpočtový cyklů s výsledkem průměrného zvýšení vládních výdajů téměř o 1 % HDP v roce konání voleb. Kromě toho, studie uvádí, že cykly jsou větší a výraznější v rozvojových zemích než v zemích vyspělých. Brender a Drazen (2005; s. 1271–1295) provedli studii z jejíž výsledků je patrný silný politicko-rozpočtový cyklus v nově vzniknutých demokratických systémech, kde voliči jsou nezkušení, tedy ne zcela racionální, a tudíž dochází v rámci politicko-rozpočtového cyklu k ovlivňování rozpočtu politiky v předvolebním období. Alt a Lassen (2005; s. 1403-1439) zkoumaní cyklů prováděli ve vyspělých zemích OECD s dlouholetou demokratickou tradicí a politicko-rozpočtový cyklus potvrdili i v některých z nich. V literatuře bývají často uvedeny i poněkud odlišné názory, například dle Drazena a Eslavy (2010; s. 39-52) politicko-rozpočtový cyklus existuje, ovšem ne vždy je patrný na první pohled. Neprojeví se ve zvýšeném objemu výdajů, nýbrž v jejich struktuře. Rozsáhlé kritice podrobil standardní modely Drazen (2000; s. 75-117) ve kterých kritizuje nedostatky ve třech oblastech. Na Nordhausově modelu vidí nedostatky v procesu kontroly monetární politiky vládou z důvodu existence nezávislé centrální banky. Druhým, mnohem závažnějším problémem spatřuje v neracionálním chování voličů. Voliči jsou schopni rozpoznat pozitiva způsobené ekonomickou expanzí v předvolebním období a spojit si je s vládní činností, ovšem nejsou schopni rozpoznat negativa, které v budoucnu nastanou. Posledním důvodem jeho kritiky je pohyb po Phillipsově křivce, který pouze určuje poměr mezi nezaměstnaností a inflací a nezohledňuje fiskální politiku, která dle autora hraje v předvolebních manipulacích důležitou roli. Tyto nedostatky následně aplikuje i na další modely. Východisko vidí ve vlastním modelu, označovaným AFPM, ve kterém působí aktivně fiskální politika s pasivní politikou monetární. Tento model dle autora ovšem má své nedostatky. Problém zmiňuje v nezávislosti centrální

banky, která není zakomponována v procesu volby, ale sleduje pouze cíle makroekonomické stability a může tak dojít k restriktivním opatřením proti snaze expanzivní politiky vládou. Dále Drazen uvádí i možnost ovlivňování centrální banky vládou, aby došlo ke změnám úrokových sazeb a pomohlo politikům toto jednání nepřímo k znovuzvolení.

Jiný problém ve standardních modelech spatřují dle Štikové (2007; s. 6) někteří autoři, kteří se pomocí empirických pozorování snažili v politickém cyklu zohlednit i možnost konání voleb v termín jiný než exogenně daný. Autorka tento předpoklad demonstruje slovy, že může dojít k vyhlášení voleb kdykoli a vládnoucí politická strana se pak snaží o vyhlášení voleb v situaci, kdy se ekonomika nachází v hospodářském růstu. To vede k situaci vyšší pravděpodobnosti vyhlášení voleb v čase, kdy je stav ekonomiky pozitivní. Hlavní myšlenkou této teorie je minimální kontrola ekonomiky vládou, která se naopak snaží těžit z příznivého vývoje ekonomiky.

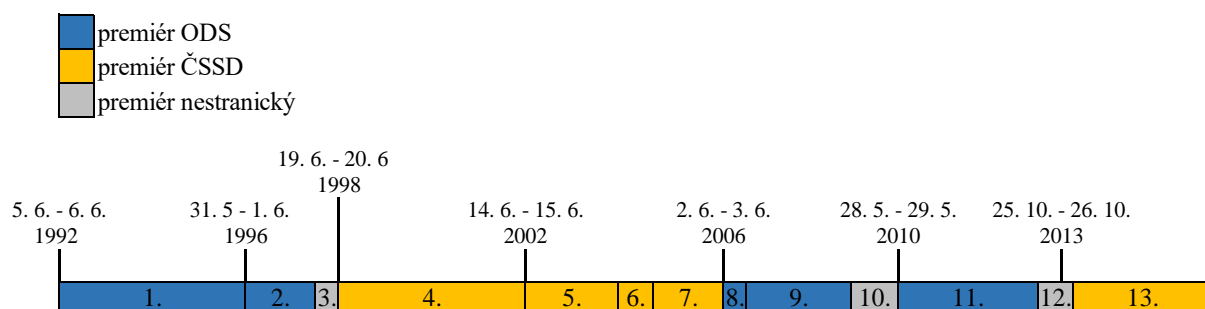
2.5 Modely politicko-ekonomických cyklů na municipální úrovni

Politicko-ekonomickými cykly na úrovni centrálních vlád se zabývá velký počet studií. Ve většině vyspělých zemí však dochází k fiskální decentralizaci a přenosu pravomocí na nižší úroveň, což může vést k efektivnějšímu řešení lokálních a regionálních problémů (Halásková; 2014; s. 87), proto nelze problematiku politicko-ekonomických cyklů na municipální úrovni opomenout. Veiga a Veiga (2007; s. 45-64) ve své studii, kterou provedli na portugalských municipalitách, dokázali existenci politicko-ekonomických cyklů charakterizovaných oportunistickým chováním místních politiků. Politicko-ekonomické cykly se ve studii projevovali restrukturalizací výdajových programů v předvolebním období na „viditelných“, především investičních položkách. Jednalo se nejčastěji o opravy silnic, škol, kostelů nebo hřišť. Podobnou analýzu provedli Akhmedov, Ravichev a Zhuravskaya (2002; s. 1-38) na ruských regionech v měsíčním sledování mezi lety 1996-2002. Výsledkem této analýzy jsou tři výstupy. Prvním z nich je důkaz o existenci oportunních politicko-rozpočtových cyklů v oblasti sociálních programů, zdravotnictví, vzdělávání či dotací v oblasti průmyslu. Druhým výstupem této analýzy je klesající trend oportunistických cyklů s přibývajícím racionalitou voličů a jejich prozřením. Závěrem autoři poukazují na vysokou efektivitu politicko-rozpočtových cyklů při získání popularity místních politiků. Shrnutím celé analýzy je tvrzení, že velmi důležitým faktorem cyklů je zralost demokracie, tedy uplatnění cyklů v prostředí s mladým demokratickým systémem bez racionality voličů. Kromě Portugalska a Ruska se stali předmětem výzkumů například ještě municipální úrovně Brazílie (Sakurai, Menezes Filho; 2011; s. 233-247) a Kolumbie (Drazen, Eslava; 2010; 39-52).

Jiný pohled na problematiku politických cyklů přináší Cerda a Vergara (2007; s. 125-136), kteří potvrzují, že zaměstnanost a produkce jsou efektivními tématy pomocí kterých v Chile politici získávají popularitu, ovšem v jejich modelu jsou zakomponovány i další aspekty, například kriminalita. S jinou zajímavou teoretickou koncepcí ve svém modelu přichází Rosenberg (1992; s. 71-81), který předpokládá případ, kdy racionální politik neusiluje o znovuzvolení, ale prostřednictvím projektů si připravuje vstup do podnikatelské sféry po skončení svého mandátu. Podle studie politici, kteří nechtějí být znovuzvoleni utrací veřejné prostředky více než politici, kteří znovuzvolení být chtějí. Dle Plačka et. al (2016; s. 307-309) je situace, kdy politici využívají politiku jako prostředek k budoucímu podnikání, v České republice obvyklá. Toto jednání je však často spojené s korupcí. Přesto, že na municipální úrovni nedochází k ovlivnění makroekonomických veličin, je možné i na této úrovni sledovat jisté změny chování politiků v předvolebních obdobích. Pokud politik chce být znovuzvolen a nevyužívá politiku jen jako nástroj pro budoucí business, může využívat pravomocí, které mu přináší fiskální decentralismus. Místní politici mohou v předvolebních obdobích například využívat nástroje neekvivalentních plateb a neinvestičních transferů soukromým fyzickým a právnickým osobám, či neziskovým organizacím. Často bývá podporovaný sport, kultura, občanská sdružení či vzdělávání. Veřejné investice přináší širokou škálu možností, jak ovlivnit voliče před volbami. Obvykle, dle výše uvedených studií, to bývají projekty, které jsou na první pohled vidět a voliči je považují za „památník politiků“. Voliči v tomto případě mohou takovýto památník vnímat pozitivně i na úkor půjčených prostředků obcí na realizaci projektu. Je tedy možné v předvolebním období očekávat zvýšené výdaje. Dalším aspektem determinující rozhodování voličů může být skutečnost čerpání evropských dotací obcí. Racionální, informovaní voliči mohou tento fakt hodnotit kladně, protože si uvědomují složitější získávání dotací místními politiky oproti úrovni centrální. Autoři dále tvrdí, že politický cyklus komunálních politiků zahrnuje stejně jako na centrální úrovni voliče racionální a neracionální. Racionální voliči charakterizují dostatečnými zkušenostmi s činností místních politiků z předchozího období, a mají dostatek informací se racionálně rozhodnout v procesu volby při výběru politiků. Voliči na obecní úrovni často znají osobně kandidáty a mají dostatek informací pro racionální volbu. Z tohoto předpokladu autoři uvádí, že na místní úrovni hraje v procesu volby a politického cyklu osobnost větší roli nežli politická strana, kterou daný kandidát zastupuje. Neracionální voliči jsou voliči nezkušení nebo „zapomětliví“, ovšem dále konstatují, že na místní úrovni je poměr neracionálních voličů k celkovému počtu voličů minimální oproti volbám na centrální úrovni.

3 Přehled vlád a makroekonomických ukazatelů ČR

Samostatná Česká republika vznikla 1. 1. 1993 a je standardním demokraticky právním systémem, ve kterém funguje standardní politický trh (Žák; 2001; s. 133). Česká republika je parlamentní nepřímou zastupitelskou demokracií, proto nejdůležitějším ústředním orgánem je dle Cabady a Vodičky (2007; s 146) Parlament, který má monopol zákonodárné moci. Parlament je dle čl. 15 odst. 2 Ústavy ČR (č. 1/1993 Sb.) rozdělen do dvou komor – horní a dolní, z nichž větší váhu má dolní komora – Poslanecká sněmovna, které je dle čl. 68 odst. 1 Ústavy ČR (č. 1/1993 Sb.) odpovědná vláda – ústřední výkonný orgán. Volby do poslanecké sněmovny probíhají každé čtyři roky výběrem politických stran na bázi poměrného volebního systému. Od vzniku samostatné České republiky proběhlo do současnosti sedm termínů voleb, z toho v roce 1998 a 2013 volby předčasné. Na základě výsledku voleb prezident republiky pověří zpravidla předsedu vítězné politické strany vyjednáváním o sestavení vlády (Hron; 2008; s. 27). Následně dochází k vyjednávání mezi politickými stranami o vzniku koalic a budoucí vládě, která musí odrážet rozložení sil v Poslanecké sněmovně. V prostředí české politiky se významně projevuje i tzv. úřednická vláda, kterou prezident jmenuje dle Hlouška a Kopečka (2012; s. 6) jako přechodnou vládu v době politické krize po rozpadu politického kabinetu, která má charakter nestranné a odborné. Od vzniku samostatného českého státu se vystřídalo do současnosti (2017) celkově třináct vlád, z nichž úřednické byly tři. Průměrnou délkou trvání úřadu vlády jsou tak dva roky. Termíny konaných voleb a přehled volebních období od roku 1998 znázorňuje Obrázek 6.

Obrázek 6 Přehled volebních období v ČR

Zdroj: VOLBY.CZ (2017), zpracováno autorem

Od vzniku samostatné České republiky se změnila politická orientace vlády třikrát. Po pravicově orientované vládě vedenou ODS od roku 1992 se v roce 1998 změnila vláda v programově levicovou, vedenou ČSSD. Další změna nastala v roce 2006, kdy začala opět vládnout pravicová ODS, která i přes vládní krize a vystřídáním úřednickou vládou, vládla do roku 2013. V tomto roce opět nastala změna a k moci se dostala levicově orientovaná vláda ČSSD. Strídání rozdílně politicky orientovaných vlád probíhalo přibližně v osmiletém cyklu, tj. po dvou volebních obdobích, bez započítání vlád úřednických. Úplný přehled vládních stran, premiérů a jejich funkčních období uvádí Tabulka 5.

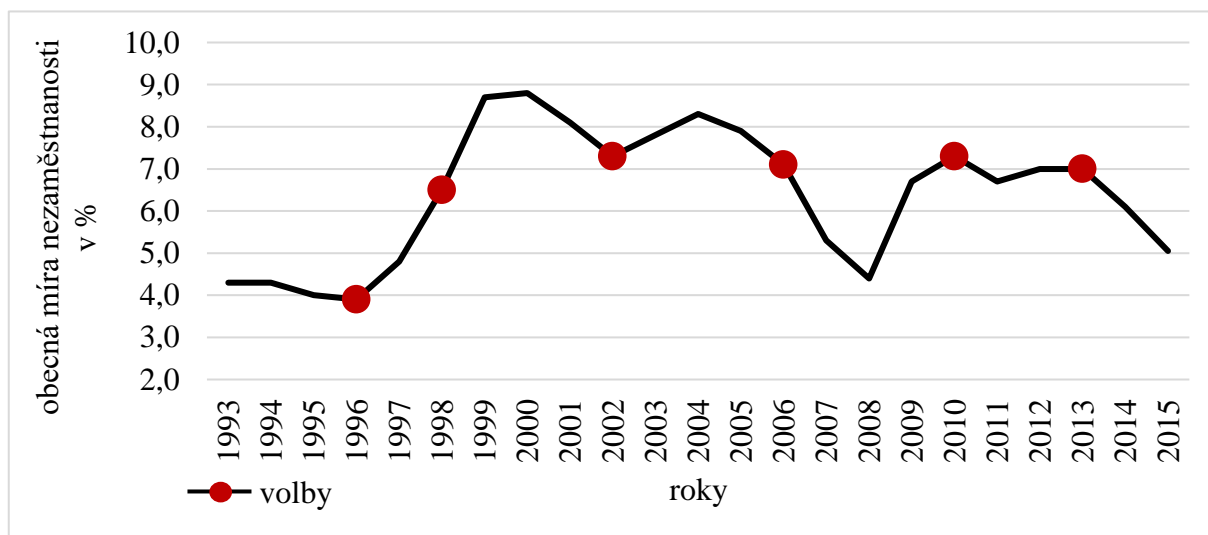
	Premiér	Funkční období od-do	Vládní strany
1.	V. Klaus (ODS)	02. 07. 1992 - 04. 07. 1996	ODS, KDU-ČSL, ODA, KDS
2.	V. Klaus (ODS)	04. 07. 1998 - 02. 01. 1998	ODS, KDU-ČSL, ODA
3.	J. Tošovský (nestr.)	02. 01. 1998 - 17. 07. 1998	úřednická vláda
4.	M. Zeman (ČSSD)	22. 07. 1998 - 12. 07. 2002	ČSSD
5.	V. Špidla (ČSSD)	15. 07. 2002 - 04. 08. 2004	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU
6.	S. Gross (ČSSD)	04. 08. 2004 - 25. 04. 2005	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU
7.	J. Paroubek (ČSSD)	25. 04. 2005 - 04. 09. 2006	ČSSD, KDU-ČSL, US-DEU
8.	M. Topolánek (ODS)	04. 09. 2006 - 09. 01. 2007	ODS
9.	M. Topolánek (ODS)	09. 01. 2007 - 08. 05. 2009	ODS, KDU-ČSL, SZ
10.	J. Fischer (nestr.)	08. 05. 2009 - 13. 07. 2010	úřednická vláda
11.	P. Nečas (ODS)	13. 07. 2010 - 10. 07. 2013	ODS, TOP09, VV
12.	J. Rusnok (nestr.)	10. 07. 2013 - 29. 01. 2014	úřednická vláda
13.	B. Sobotka (ČSSD)	29. 01. 2014 - trvá	ČSSD, ANO 2011, KDU-ČSL

Tabulka 5 Přehled vlád v ČR

Zdroj: VOLBY.CZ (2017), zpracováno autorem

Pro zkoumání politicko-ekonomického cyklu není postačující znát jen přehled vlád, ale i makroekonomické údaje, ve kterých se vládní zásahy do ekonomiky projeví. Pro analýzu je dle standardních modelů politicko-ekonomického cyklu nutné zobrazit vývoj míry inflace a nezaměstnanosti. Politici, jak je již uvedeno v předchozí kapitole, by však měli usilovat o růst HDP v předvolebním období, které se snaží zvýšit prostřednictvím veřejných výdajů anebo snížením daní. Proto dalšími zkoumanými uvedenými ukazateli jsou vývoj růstu HDP a saldo státního rozpočtu.

Vývoj makroekonomických veličin a zkoumání politicko-ekonomického cyklu v prostředí České republiky komplikuje dle Štikové (2007; s. 8) několik skutečností. Jedním z důležitých problémů uvádí transformaci české ekonomiky, která s sebou přinesla v 90. letech řadu opatření, která nemusela být v souladu s politickou orientací vlády. Poukazuje například na výrazný nárůst míry nezaměstnanosti v letech 1996-1999. Vývoj obecné míry nezaměstnanosti od roku 1993 s vyznačenými volebními roky zobrazuje Graf 5.

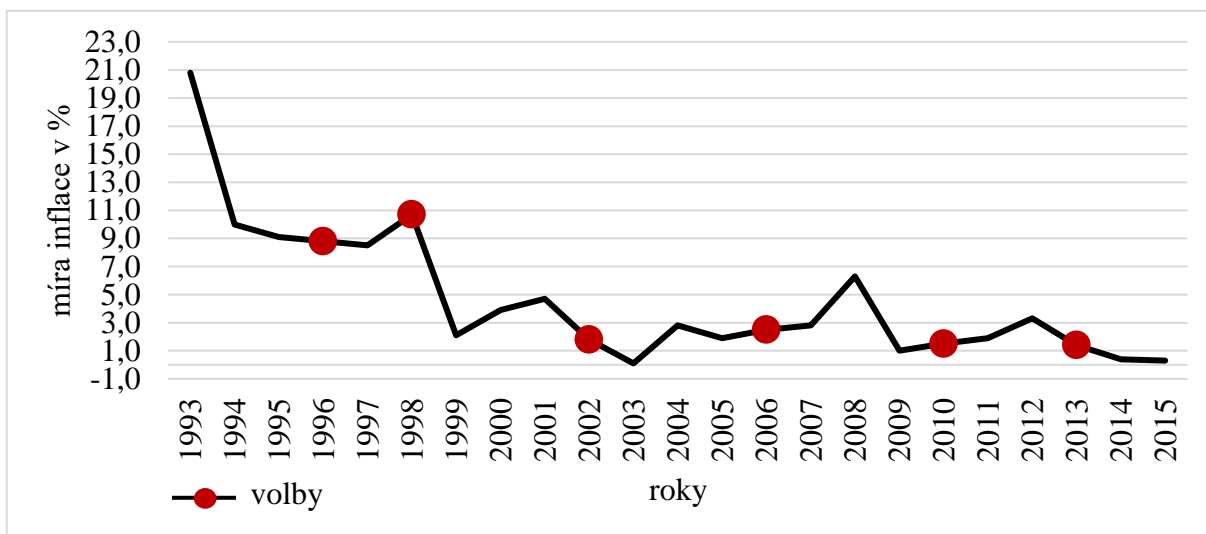

Graf 5 Vývoj obecné míry nezaměstnanosti

Zdroj: ČSÚ (2017a), zpracováno autorem

Teorie politicko-ekonomického cyklu předpokládá snižování nezaměstnanosti v předvolebním období. Tento předpoklad splňují pouze volby v roce 2002 a 2006, kdy se od roku 2000 snižovala obecná míra nezaměstnanosti až do termínu voleb, a to celkově o 1,5 %. Od roku 2002 docházelo k opětovnému nárůstu nezaměstnanosti, který dosáhl svého maxima v roce 2004, tedy ve středu volebního období a následně s blížícím se termínem voleb docházelo k jeho snižování. Po volbách by dle teoretických koncepcí nové vlády měly prosazovat restriktivní opatření, a to vede ke zvyšování míry nezaměstnanosti. Volební rok 2006 však byl opakem a nezaměstnanost dále klesala až do roku 2008, kdy se dostala na své minimum. Od roku 1998 až do roku 2006, kdy byla u moci levicově orientovaná vláda, dochází k paradoxní situaci, protože levicově orientovaná vláda, která by na prvním místě měla prosazovat plnou zaměstnanost, nedokázala za své funkční období snížit míru nezaměstnanosti pod hodnotu 7 %. Nelze zde tedy hovořit o ideologickém chování vlády, ale spíše o oportunistickém, protože ke snížení nezaměstnanosti docházelo před volbami a vzniká tu tak prostor pro možnou existenci politicko-ekonomického cyklu. Následující roky od roku 2008 jsou v rozporu s teoretickou koncepcí.

Druhým makroekonomickým ukazatelem využívaným standardními modely politického cyklu je míra inflace. Ta by měla oproti nezaměstnanosti v období voleb růst a po volbách restriktivní politikou vlády opět klesat. Míru inflace od roku 1993 znázorňuje Graf 6.

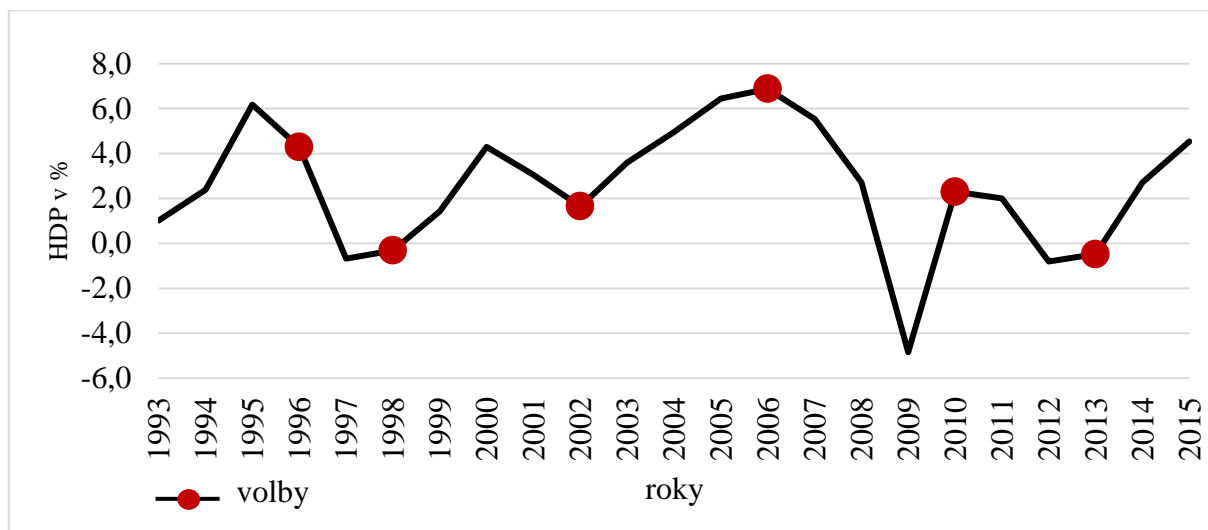

Graf 6 Vývoj míry inflace

Zdroj: ČSÚ (2017a), zpracováno autorem

Míra inflace stejně jako nezaměstnanost a ostatní makroekonomické indikátory jsou ovlivněny transformací ekonomiky v 90. letech 20. století. Nelze proto v období před rokem 2000 jednoznačně z jejich vývoje vyvozovat výsledky o existenci či neexistenci politicko-ekonomického cyklu. Míra inflace se v průběhu vývoje samostatné České republiky vyvíjí protikladně ke všem teoretickým standardním modelům. Vývoj nesplňuje předpoklady oportunistického chování, kdy by míra inflace měla před volbami růst a po volbách vládní restriktivní politikou klesat. Vlády se v případě vývoje míry inflace však nechovají ani jednoznačně ideologicky, protože za vlády levicových politických stran byla míra inflace nižší nežli za vlády stran pravicových, které by v první řadě měly sledovat stabilitu cen.

Dalším sledovaným indikátorem, který se ve standardních modelech není využíván, avšak pro nezaměstnanost a vývoj míry inflace má určující hodnotu je vývoj HDP. Tento indikátor představuje výkonnost ekonomiky, která s blížícími se volbami by měla být vyšší s cílem politiků zaměstnat více lidí i za cenu růstu cen. Vývoj HDP od roku 1993 v České republice znázorňuje Graf 7.

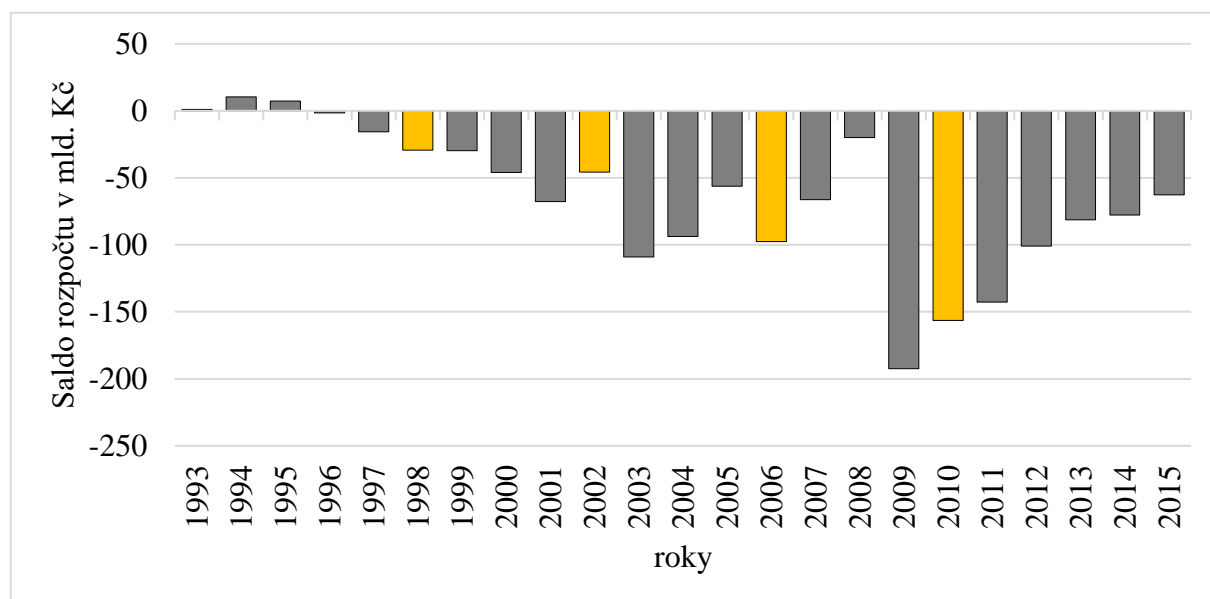
Graf 7 Vývoj HDP

Zdroj: ČSÚ (2017a), zpracováno autorem

Teoretickou koncepci růstu HDP v období voleb a povolební snižování ekonomické produkce splňují z dlouhodobého hlediska pouze volby v roce 2006. Právě v tomto roce byl hospodářský růst v období voleb na svém maximu. K nárůstům před volbami však došlo i v roce 1998, 2010 a 2013, ovšem zde se nejedná o účelový růst z důvodu vládnoucích úřednických vlád. HDP ve svém vývoji jde často v nesoulad s teoretickými modely, neboť při jeho růstu by mělo dojít ke snížení nezaměstnanosti a růstu inflace. Příkladem protichůdnosti je například volební období 1998-2002, kdy v počátku je ekonomický růst na vzestupu, inflace zpočátku klesá, avšak opožděně růst HDP kopíruje, ale i přes to nezaměstnanost roste. Nesoulad je možné odůvodnit jednak interními, ale i externími zahraničními vlivy. Jak již bylo uvedeno výše, v 90. letech 20. století byla především důvodem protichůdných a nestálých dění transformace ekonomiky. V roce 2002 ekonomiku v ČR dle Státního závěrečného účtu 2002 ovlivnili teroristické útoky 11. 9. 2001, které se udály ve Spojených státech amerických. Plánovaný hospodářský růst pro rok 2002 byl odhadnutý ve výši 3,8 %, ovšem nakonec dosáhl jen 1,6 %. Dalším významným propadem hospodářského růstu byl propad v roce 2009, který ovlivnila dle Spěváčka a Vintrové (2010; s. 21) světová hospodářská krize, která se projevila ekonomickou recesí u zahraničních obchodních partnerů a došlo k útlumu českého exportu.

Jakou měrou jsou zodpovědný za růst HDP vlády by mělo být poznat v saldu státního rozpočtu. Neboť jak uvádí Kramulová a Musil (2013; s. 815), HDP je tvořeno čtyřmi složkami. Těmi jsou výdaje na konečnou spotřebu, hrubá tvorba kapitálu a čistý vývoz. Vláda má možnost ovlivnit spotřebu prostřednictvím vládních výdajů, které se projeví jejich růstem v předvolebním období, čímž dochází k růstu salda státního rozpočtu. Po volbách vlády dle teorie provádí

naopak politiku charakterizovanou úspornými opatřeními. Zde se již jedná nikoli o politicko-ekonomická, ale o politicko-rozpočtový cyklus. Vývoj salda státního rozpočtu České republiky od roku 1993 znázorňuje následující Graf 8.

Graf 8 Vývoj salda státního rozpočtu

Zdroj: ČSÚ (2017a), zpracováno autorem

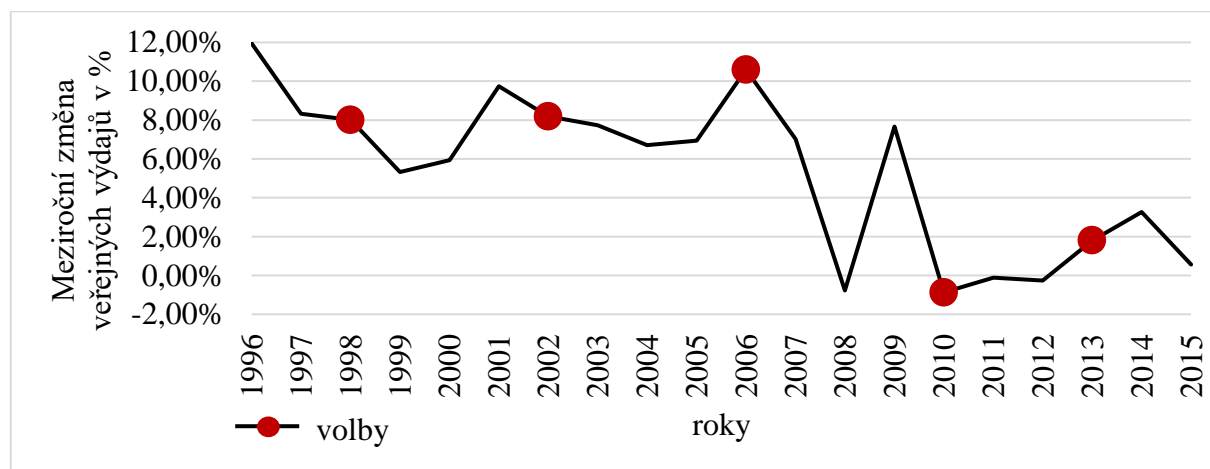
Pozn.: Žlutou barvou jsou označeny roky, ve kterých se konaly volby.

Od roku 1996 dochází pravidelně každý rok ke schodkovému hospodaření vlády. Schodek se v jednotlivých letech liší jeho výší, která je odrazem změn v ekonomice. Pokud dochází k ekonomickému růstu, schodek by se měl snižovat a naopak. Například v roce 2009 byl historicky nejvyšší schodek státního rozpočtu České republiky způsoben světovou ekonomickou krizí, jak již bylo uvedeno výše. Naopak ve volebním roce 2006 byl schodek rozpočtu oproti předchozímu roku o 41,3 mld. Kč vyšší i přes ekonomický růst, který dosahoval rekordních 6,9 %. V tomto případě zde může být snaha politiků ovlivnit ekonomiku ke svému možnému znovuzvolení.

Prostředí České republiky dle vývoje makroekonomických indikátorů není možné jednoznačně potvrdit politicko-ekonomický cyklus. Východiskem pro potvrzení či vyvrácení existence cyklů je analýza postavená na tvrzení Drazena a Eslavy (2010; s. 39-52), kteří tvrdí, že politický cyklus nemusí být na první pohled viditelný, protože nedochází k navýšení objemu vládních výdajů, ale pouze k jejich restrukturalizaci na místa, ve kterých volič změnu pocítí. Tím nemusí celkové HDP růst a jedná se o skrytý politicko-ekonomický cyklus. Analýzou vývoje jednotlivých vládních opatření ve volebních obdobích se zabývá následující kapitola.

4 Analýza politicko-ekonomického cyklu v České republice

V následující kapitole je podrobena Česká republika analýze existence ekonomicko-politického cyklu. Analýza při tom vychází z teoretických oportunistických konceptů, které aplikuje na české vlády od roku 1998. Po tomto roce již ekonomika relativně neprojevuje tak razantní výkyvy způsobené ekonomickou transformací a dává možnost zkoumat jednotlivá opatření vlád před volbami bez zkresení dat projevených transformací. Cílem analýzy je zkoumání snahy vlád Miloše Zemana (1998-2002) a Jiřího Paroubka (2005-2006) o jejich znovuzvolení prostřednictvím ekonomicky-rozpočtového cyklu. Vlády jsou analyzovány z pohledu oportunistického, nikoli ideologického. Výběh dvou uvedených vlád je ovlivněn třemi faktory. Jednak je to důvod splnění základního předpokladu ekonomicko-politických cyklů, kterým je pevně stanovený termín voleb. Od roku 1998 jsou jedinými vládami, které si udržely mandát až do řádných parlamentních voleb. Následující vlády – vláda Mirka Topolánka (2007-2009) a vláda Petra Nečase (2010-2013) nedokončily své volební období do řádných voleb a byly vystřídány před koncem volebního období úřednickou vládou, která neusiluje o znovuzvolení a je pouze vládou přechodnou, tudíž není jejím cílem přijímat populární opatření. To je omezení, na které je v analýze ekonomicko-politického cyklu nutno brát ohled. Druhý faktor omezující výběh je transformace ekonomiky v 90. letech 20. století. Jak již bylo uvedeno výše, je těžké v tomto období rozeznat, která vládní opatření jsou systémotvorná, a která účelová. Od roku 2000 lze ekonomiku považovat za relativně klidnou. Posledním důvodem analýzy vybraných vlád je prokazatelný nárůst veřejných výdajů v předvolebním období vybraných vlád, který znázorňuje Graf 9 a může tak poukazovat na existenci politicko-ekonomického, v tomto případě politicko-rozpočtového cyklu.

Graf 9 Tempo růstu výdajů státního rozpočtu

Zdroj: Smetánková (2015; s. 2-3), zpracováno autorem

V roce 2001, tedy rok před konanými volbami, narostly výdaje státního rozpočtu meziročně o 9,74 %, přičemž průměrný roční nárůst veřejných výdajů od roku 1996 do roku 2014 je 5,19 %. V roce 2006 byl nárůst veřejných výdajů 10,6 %. Tento vyšší nárůst veřejných výdajů v roce 2006 vznikl i přes pozitivně vyvíjející se ekonomickou situaci. To, zda se jednalo v uvedených letech o účelová navýšení rozpočtů odhalí následující analýza, která podrobuje vládu Miloše Zemana (1998-2002) a Jiřího Paroubka (2005-2006) zkoumáním přijatých vládních opatření a jejich následným projevem v ekonomice.

4.1 Vláda Miloše Zemana (1998-2002)

Vláda Miloše Zemana (1998-2002) byla sestavena pro předčasných volbách v roce 1998 (Vodička, Cabada; 2007; s. 226). Jednalo se o první levicově orientovanou vládu po pádu komunistického režimu v roce 1989. Při sestavování vlády došlo k neúspěšným pokusům o sestavení většinové koalice, proto vítězná ČSSD uzavřela s opoziční politickou stranou ODS tzv. Smlouvu o vytvoření stabilního politického prostředí v České republice, přičemž došlo ke vzniku menšinové vlády ČSSD, která byla tolerovaná ODS.

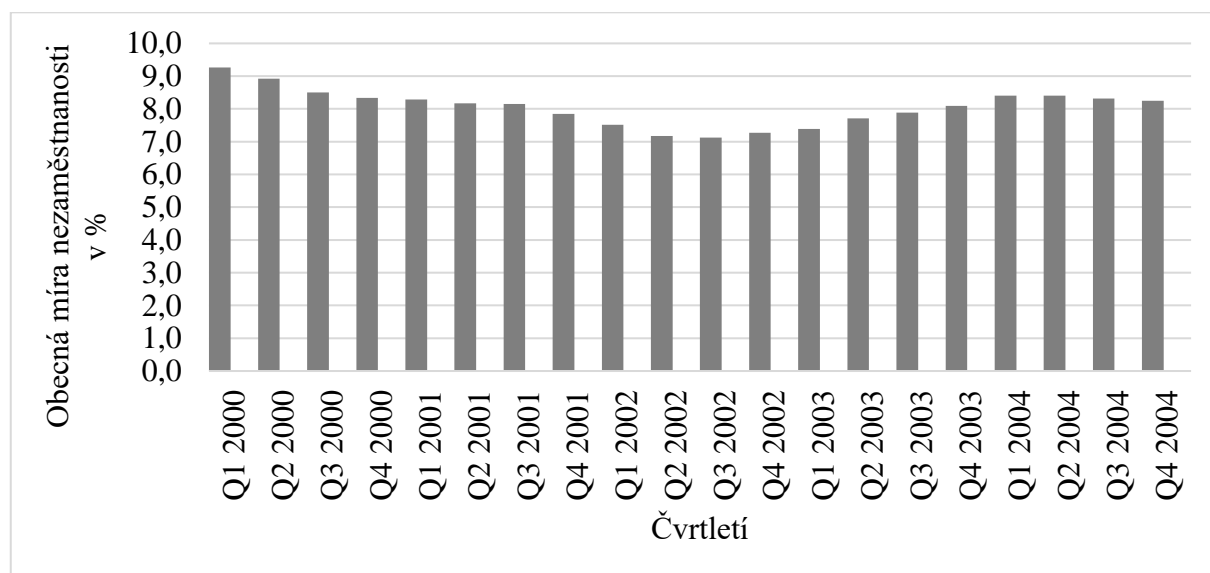
Vláda Miloše Zemana (1998-2002) vládla v období od 22.07.1998 do 12.07.2002. Toto období je z ekonomického hlediska charakterizováno počáteční recesí s následným hospodářským růstem. Dle Žáka (2001; s. 9) hospodářský propad, ke kterému došlo v roce 1998 způsobila deprese domácí poptávky, způsobená zejména v důsledku snížení reálných mezd. Situace se změnila ve druhém čtvrtletí roku 1999, kdy ekonomický růst začal dosahovat kladných čísel. Důvodem byl opět mírný nárůst spotřeby domácností a ve třetím čtvrtletí roku 1999 především netto vývoz zboží a služeb, který vláda ve svém programovém prohlášení, krom aktivní průmyslové a zemědělské politiky, uvedla jedním z dílčích cílů oživení ekonomického růstu.

Dalšími dílčími cíli vlády byly (Vláda ČR; 1998; s. 1-27):

- podpora exportu
- aktivní průmyslová a zemědělské politiky
- dokončení privatizace bankovního sektoru s využitím získaných výnosů pro bytovou politiku
- zvýšení finančních prostředků do školství a infrastruktury
- zesílení boje proti ekonomické kriminalitě
- odpolitizování veřejné správy
- zrychlení adaptace legislativy na normy Evropské unie
- příprava na vstup České republiky do Evropské unie

Od druhého pololetí roku 1999 docházelo k vyššímu růstu HDP, které ve třetím čtvrtletí roku 2000 dosáhlo svého maxima 5,1 %. Následně se růst zpomalil až k hodnotě 1,2 % v polovině roku 2002, v období voleb. Politicko-ekonomický cyklus, který předpokládá růst HDP v předvolebním období, lze tak v tomto případě vyloučit. Paradoxem se stal nárůst nezaměstnanosti, který se zvyšoval současně s růstem HDP. Snížení nezaměstnanosti zareagovalo na ekonomický růst až se zpožděním.

V předchozí kapitole vývoj nezaměstnanosti poukázal na možnost existence politicko-ekonomického cyklu, kdy nezaměstnanost od roku 2000 klesala až do volebního roku 2002. Bližší vývoj sezónně očištěné nezaměstnanosti v jednotlivých čtvrtletích od roku 2000 do roku 2004 znázorňuje Graf 10.

Graf 10 Kvartální vývoj nezaměstnanosti v letech 2000-2004

Zdroj: ČSÚ (2017b), zpracováno autorem

V průběhu blížícího termínu voleb se míra nezaměstnanosti z maxima 9,3 % na začátku roku 2000 snížila až na minimum ve 3. čtvrtletí roku 2002. Na konci 2. čtvrtletí se konaly volby. Může se proto jednat o účelové opatření. Zda zvýšené vládní výdaje během roku 2001 byly důvodem snížení zaměstnanosti prokážou vládní výdaje do oblasti politiky zaměstnanosti. Vývoj vládou vynaložených výdajů do oblasti politiky zaměstnanosti uvádí Tabulka 6.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Výdaje celkem (v mld. Kč)	566,7	596,9	632,3	693,9	750,7	808,7	862,9	922,8	1020,6
SPZ (v mil. Kč)	5097	7631	9087	9522	9879	10960	11750	11959	14202
PPZ (v mil. Kč)	4194	5709	5680	5229	6210	6949	7030	7047	7308
APZ (v mil. Kč)	903	1922	3406	4063	3483	3274	3940	4028	5301

Tabulka 6 Vývoj výdajů na státní politiku zaměstnanosti v letech 1998-2006

Zdroj: MPSV (2017a)

Z tabulky je patrný každoroční růst výdajů na státní politiku zaměstnanosti. Od roku 1998 do roku 2006 se průměrný roční nárůst výdajů rovnal 11,9 % a tvořil v průměru každoročně 1,3 % celkových veřejných výdajů. Nejvyšší nárůst výdajů na státní politiku zaměstnanosti byl v roce 1999 o 49,7 %. Nadprůměrné výdaje na státní politiku zaměstnanosti k celkovému objemu veřejných výdajů byly nejvyšší v roce 2000 a tvořily 1,44 % celkových výdajů. Růst pasivní politiky zaměstnanosti má též rostoucí trend s průměrným meziročním růstem 5,4 % a k nejvyšší změně též došlo v roce 1999 o 36,1 %. V tomto roce se výdaje na pasivní politiku zaměstnanosti rovnaly i nejvyšší nadprůměrné hodnotě v poměru k celkovým veřejným výdajům ve výši 0,96 %, přičemž jejich roční průměrný poměr k veřejným výdajům tvořil 0,81 %. Druhým nejvyšším meziročním nárůstem veřejných výdajů na pasivní politiku zaměstnanosti ve sledovaném období byl nárůst v roce 2002 o 18,8 %. Tvořily tak nadprůměrnou hodnotu 0,83 % celkových veřejných výdajů. Toto navýšení mohlo být účelové a v tomto případě by muselo proběhnout pouze zvýšením hodnoty vyplácených dávek v podpoře nezaměstnanosti, neboť nezaměstnanost, tedy počet nezaměstnaných osob byl v roce 2002 nejnižší z celého sledovaného období. Průměrnou výši dávky v nezaměstnanosti uvádí Tabulka 7.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Průměrná výše dávky v nezaměstnanosti v Kč.	2320	2529	2781	2961	3164	3324
Průměrná výše mzdy v Kč	11801	12797	13594	14750	15911	16905
Poměr v %	19,7	19,8	20,5	20,1	19,9	19,7

Tabulka 7 Průměrná výše dávky v nezaměstnanosti v letech 1998-2003

Zdroj: Jahoda a Kofroň (2005; s. 12), ČSÚ (2016a), zpracováno autorem

K růstu výše dávky v nezaměstnanosti v roce 2002, jak uvádí tabulka, oproti jiným rokům nedošlo v tak výrazné míře, aby se navýšily výdaje na pasivní politiku nezaměstnanosti. V porovnání s průměrnou měsíční hrubou mzdou též nedošlo k výraznému navýšení a poměr průměrné výše dávky v nezaměstnanosti k průměrné měsíční mzdě byl v průměru sledovaného období na hranici 20 %. Každoročně se průměrný nárůst výše dávky v nezaměstnanosti pohybuje okolo 200 Kč. Důvodem vyššího nárůstu na PPZ i přes nízkou nezaměstnanost může být způsoben rozdílným výpočtem míry nezaměstnanosti, neboť existují dvě metodiky. ČSÚ (2012) ve své tiskové zprávě společně s MPSV uvádí, že míra nezaměstnanosti existuje obecná a registrovaná. V této práci je využívána obecná míra nezaměstnanosti, kterou ČSÚ počítá podílem nezaměstnaných osob k celkovému počtu obyvatel ve věku 15-64 let. Míra registrované nezaměstnanosti, kterou využívá MPSV se získává na základě počtu uchazečů o zaměstnání registrovaných na pracovištích Úřadu práce ČR. Vývoj nezaměstnanosti dle metodiky MPSV uvádí Tabulka 8.

	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Míra registrované nezaměstnanosti v %	6,04	8,54	9,02	8,54	9,15	9,90

Tabulka 8 Vývoj míry registrované nezaměstnanosti v letech 1998-2003

Zdroj: ČSÚ (2017a)

Z tabulky je patrné, že i když nezaměstnanost dle ČSÚ (2017a) klesala a v roce 2002 dosáhla minima, míra registrované nezaměstnanosti využívané metodikou MPSV má opačný trend. V roce 2002 dosáhla oproti roku 2001 nárůst 0,61 %. Počet uchazečů o zaměstnání tak v roce 2002 vzrostl a mohl by vysvětlit nárůst výdajů na PPZ, neboť dle Státního závěrečného účtu 2002 došlo k nárůstu počtu osob pobírajících příspěvek v nezaměstnanosti oproti roku o 1,3 %.

Důležitější je však zhodnotit vládu v politice zaměstnanosti aktivní. Z Tabulka 6 je patrné, že výdaje na APZ každoročně od roku 1998 rostly až do roku 2001, kdy dosáhly svého maxima a v roce 2002 byly o 580 mil. Kč nižší. Průměrná hodnota poměru výdajů na aktivní politiku nezaměstnanosti k celkovým veřejným výdajům za sledované období je 0,43 %. V roce 2001 poměr výdajů na aktivní politiku nezaměstnanosti k celkovým výdajům dosáhl hodnoty 0,59 %. Jedná se o nejvyšší hodnotu v uvedeném časovém období. Změnu ve výši financování aktivní politiky nezaměstnanosti mezi roky 2001-2002 Státní závěrečný účet 2002 uvádí, že z důvodu nárůstu výdajů na PPZ muselo dojít ke snížení výdajů na APZ. Závěrem lze uvést, že v případě metodiky měření míry nezaměstnanosti dle MPSV nedošlo ke snížení nezaměstnanosti v předvolebním období. Je proto nutné zaměřit se na další ukazatele, které by mohly politicko-ekonomický cyklu potvrdit.

Dalším ukazatelem, který může odhalit snahu politiků získat voliče je průměrná mzda, která odráží změny v ekonomice a politice. Její desetiletý vývoj mezi roky 2000 a 2009 uvádí Tabulka 9.

Rok	Průměrná nominální hrubá mzda Kč.	Meziroční změna v %	Průměrná nominální hrubá mzda Kč. v nepodnikatelské sféře	Meziroční změna v %	Průměrná nominální hrubá mzda Kč. v podnikatelské sféře	Meziroční změna v %
2000	13219	-	13457	-	13170	-
2001	14378	8,8	14733	9,5	14304	8,6
2002	15524	8,0	16197	9,9	15380	7,5
2003	16430	5,8	17692	9,2	16149	5,0
2004	17466	6,3	18714	5,8	17191	6,5
2005	18344	5,0	19877	6,2	18019	4,8
2006	19546	6,6	20977	5,5	19244	6,8
2007	20957	7,2	22387	6,7	20661	7,4
2008	22592	7,8	23334	4,2	22439	8,6
2009	23344	3,3	24411	4,6	23104	3,0
Průměrná meziroční změna v %		6,5	Průměrná meziroční změna v %	6,8	Průměrná meziroční změna v %	6,4

Tabulka 9 Vývoj průměrné mzdy v letech 2000-2009

Zdroj: ČSÚ (2017c), zpracováno autorem

Z tabulky je patrné, že v období 2000-2009 se meziroční změna nominální hrubé mzdy průměrně zvyšovala o 6,5 %. V nepodnikatelské sféře byl nárůst o 0,3 % vyšší oproti celkovému růstu nominálních mezd. Růst mezd v nepodnikatelské sféře je závislý na vládních výdajích, neboť dle mzdového metodického listu ČNB se jedná o za zaměstnance všech organizací plně nebo částečně financovaných ze státního či místního rozpočtu a institucí, které neohospodář za účelem zisku. V roce 2002 byl nárůst průměrných mezd v nepodnikatelské sféře 9,9 % a byl nejvyšším přírůstkem ve sledovaném období. Míra inflace za rok 2002 byla 1,8 %, takže došlo i k poměrně vysokému nárůstu reálných, nikoli nominálních mezd. Nárůst průměrné mzdy v roce 2002 bylo dle Státního závěrečného účtu 2002 přímo i nepřímo ovlivněno zvýšením tarifní složky v nepodnikatelské sféře v březnu tohoto roku, se snahou zabránit zaostávání výdělků v tomto sektoru. Dle systému časových řad ARAD (ČNB; 2017) v roce 2002 pracovalo v nepodnikatelské sféře 674,6 tis. zaměstnanců, což tvoří 17,6 % celkového počtu evidovaných zaměstnanců. Zvýšení tarifní složky tři měsíce před konanými volbami může poukazovat na účelové opatření a získání popularity vlády.

Na růstu průměrné mzdy v podnikatelském sektoru se může projevit nárůst minimální mzdy. Je to prostředek, kterým vláda může docílit růstu mezd i u zaměstnanců v soukromém, podnikatelském sektoru. Změny růstu minimální mzdy uvádí Tabulka 10.

Období úpravy minimální mzdy	Leden 1999	Červenec 1999	Leden 2000	Červenec 2000	Leden 2001	Leden 2002
Výše minimální mzdy v Kč za měsíc	3250	3600	4000	4500	5000	5700

Tabulka 10 Vývoj výše minimální mzdy v letech 1999-2002

Zdroj: MPSV (2017b)

Za vlády Miloše Zemana (1998-2002) docházelo k růstu minimální mzdy pravidelně. Často nejen od ledna nového roku, ale i během roku. Nejvyšší jednorázový nárůst sledovaného volebního období byl zaznamenán v lednu roku 2002 a to ve výši 700 Kč. Státní závěrečný účet 2002 tuto změnu konstatuje s cílem upřednostňování příjmů z pracovní činnosti před příjmy sociálními. Tato výrazná změna v roce voleb oproti jiným rokům mohla být důsledkem přijetí populárního opatření s blížícími se volbami. Zaměstnaní lidé nejsou však jedinou skupinou, kterou vláda může svými opatřeními ovlivnit. Velká část obyvatel pobírá od státu různé sociální dávky příspěvky a jiné důchody. Seznam a průměrnou výši důchodů uvádí Tabulka 11.

Důchod v Kč	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Starobní	5576	5910	6292	6808	6833	7075	7270	7744	8187
Invalidní	5398	5731	6118	6638	6666	6911	7088	7537	7962
Vdovský	5791	6164	6628	7238	7266	7538	7737	8216	8736
Vdovecký	6371	6806	7343	8039	8063	8369	8604	9137	9696
Sirotčí	2761	2918	3077	3290	3328	3440	3530	3780	3999
Průměrná výše *	5179	5506	5892	6403	6431	6667	6846	7283	7716
Průměrná mzda v Kč	11801	12797	13219	14378	15524	16430	17466	18344	19546
Poměr **	43,9	43,0	44,6	44,5	41,4	40,6	39,2	39,7	39,5

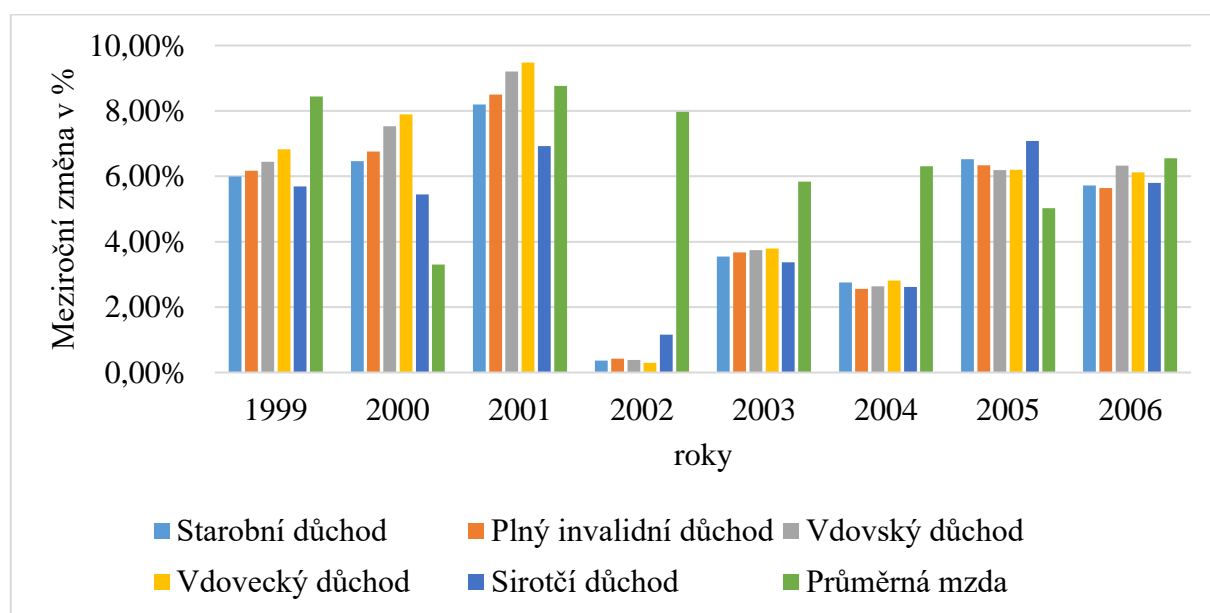
Tabulka 11 Vývoj průměrné výše důchodů v letech 1998-2006

Zdroj: ČSÚ (2016b), zpracováno autorem

Pozn.: * průměrná výše pobíraných důchodů v Kč

** poměr průměrné výše pobíraných důchodů k průměrné mzdě v %

Průměrná výše důchodů se stejně jako průměrná mzda zvyšuje pravidelně každým rokem. Během sledovaného období průměrná výše všech vyplácených důchodů rostla. Její poměr k průměru hrubé mzdy na počátku sledovaného období rostl až do maxima v roce 2001 a 2002, kdy dosahoval maxima okolo 45 % hrubé mzdy. V roce 2002, kdy došlo k prudkému nárůstu průměrných mezd, došlo ke snížení tohoto poměru o 5 %. Meziroční nárůst vyplácených důchodů a hrubých nominálních mezd uvádí Graf 11.

Graf 11 Meziroční nárůst průměrné výše důchodů vyplácené státem a průměrných mezd v letech 1999-2006

Zdroj: ČSÚ (2016b), zpracováno autorem

Z grafu je patrný nejvyšší meziroční nárůst všech důchodů, kromě sirotčího důchodu, v roce 2001. Sirotčí důchod se meziročně nejvíce zvýšil v roce 2005. Oproti tomu nejvyšší meziroční nárůst průměrných mezd je v roce 1999 a 2001. V roce 2002 došlo k nejvyššímu rozdílu v nárůstu mezi průměrnou mzdou a výší vyplácených důchodů. Nejvyšší navýšení důchodů v roce 2001 však nebylo v tomto případě nejspíš účelové, neboť z velké části za zvýšení důchodů je zodpovědná dle Státního závěrečného účtu 2001 valorizace provedená k 1. 12. 2000. Tato valorizace byla provedená jako opatření ke zlepšení vývoje reálné hodnoty vyplácených důchodů, protože koncem roku 2000 míra inflace dosahovala necelá 4 %. Druhým odůvodněním je předčasný termín 1. 12. 2000, který je vzdálený od voleb příliš dlouhou dobu a v rámci oportunistického chování politiků by nemusel splňovat předpoklad krátkozrakosti voličů.

Další oblastí, kterou by politici mohli získat popularitu je oblast dávek státní sociální podpory. Výdaje vlády vynaložené na dávky státní sociální podpory udává Tabulka 12 Výdaje na dávky státní sociální podpory

Dávky	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče v mil. Kč	29637	31328	31855	31942	33700	32178	32669

Tabulka 12 Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 1998-2004

Zdroj: ČSÚ (2016c)

V období od 1998 docházelo až do roku 2004 k nárůstu vládních výdajů do oblasti dávek státní sociální podpory zpravidla každoročně. Svého maxima dosáhly v roce 2002, tedy v roce konaných voleb, kdy výdaje byly o 1 758 mil. Kč vyšší nežli v roce předchozím a 1 522 mil. Kč k roku následujícímu. Dle Státního závěrečného účtu 2002 tento jednorázový nárůst byl způsoben valorizací životního minima, ke které došlo 1. 10. 2001, jež je kritériem pro poskytování dávek státní sociální podpory. Vývoj částek životního minima pro sledované období udává Tabulka 13.

Osoba, domácnost	od 1.4. 1998	od 1.4. 2000	od 1.10. 2001	od 1.1. 2005	od 1.1. 2006
Částka k zajištění výživy a ostatních základních osobních potřeb					
Děti do 6 let	1560	1600	1690	1720	1750
od 6 do 10 let	1730	1780	1890	1920	1950
od 10 do 15 let	2050	2110	2230	2270	2310
od 15 do 26 let (nezaopatřený)	2250	2310	2450	2490	2530
Částka k zajištění nezbytných nákladů na domácnost					
Ostatní občané	2130	2190	2320	2360	2400
Domácnost s 1 osobou	1300	1580	1780	1940	2020
se 2 osobami	1700	2060	2320	2530	2630
se 3 nebo 4 osob.	2110	2560	2880	3140	3260
s 5 nebo více osob.	2370	2870	3230	3520	3660

Tabulka 13 Částky životního minima v letech 1998-2006

Zdroj: ČSÚ (2016d)

Zvýšením částek životního minima došlo v roce 2002 k prudkému nárůstu veřejných výdajů do oblasti státní sociální podpory, jejíž nejvýznamnější část tvoří dávky, které uvádí Tabulka 14.

Dávky	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
přídavek na dítě	12748	12799	13353	12519	11790	11195	11033	10236	6232
sociální příspěvek	6199	6041	6271	5822	5262	4779	4418	4607	3174
příspěvek na bydlení	2518	2699	3028	2835	2548	2459	2287	1565	1619
příspěvek na dopravu	1045	1173	1298	1267	856	-3	-1	-	-
rodičovský příspěvek	7691	7701	8022	7964	10425	12627	13526	28690	28294
porodné	581	616	791	807	832	895	1591	2097	1647

Tabulka 14 Nejnákladnější dávky sociální podpory v letech 2000-2008 (v mil.)

Zdroj: ČSÚ (2016e)

Mimo uvedené nejznámější dávky sociálního zabezpečení sem patří navíc například pohřebné, zaopatřovací příspěvek (vyplácen do 31. 12. 2004); příspěvek na teplo (vyplácen do 30. 6. 2000); příspěvek na nájemné (vyplácen do 31. 12. 2000) a další. K nárůstu výdajů došlo téměř u všech v tabulce uvedených dávek. V tomto případě se může jednat o účelovou valorizaci k 1. 10. 2001, která navýšila pro rok 2002 výše vyplácených dávek státní sociální podpory pro volební rok 2002.

Populární opatření nemusí být založena pouze na zvýšení důchodu voliče, ale i na jeho výdajích. Zatížení na výdajové straně voliče může způsobovat daňové zatížení voliče. Zatížení je možné ověřit složenou daňovou kvótou, která dle Marvala (2006; s. 6) podílem daní včetně cla a povinných příspěvků na sociální zabezpečení a veřejné zdravotní pojištění na HDP. Vývoj složené daňové kvóty udává Tabulka 1.

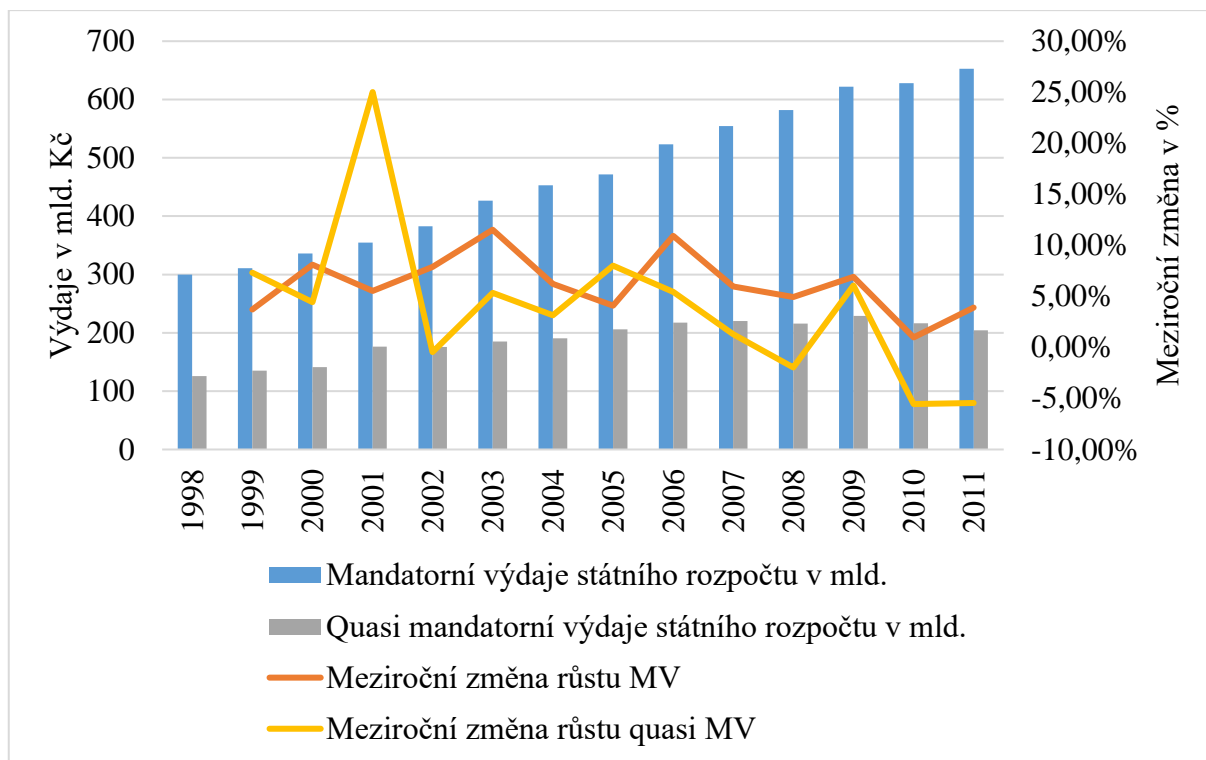
	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Složená daňová kvóta v %	33,4	32,5	32,6	33,5	34,4	34,7	34,5	34,1	34,3

Tabulka 15 Vývoj složené daňové kvóty v letech 1999-2007

Zdroj: OECD (2017)

Daňová kvóta se během volebního období Miloše Zemana (1998-2002) příliš neměnila a před volbami v roce 2002 docházelo spíše k jejímu růstu. To neznačí změnu v daňovém systému ve prospěch voličů, a proto v této oblasti politicko-ekonomický cyklus neobjevuje.

Jak již bylo uvedeno na začátku kapitoly, v roce 2001 se zvýšil meziroční nárůst celkových výdajů vlády téměř o 10 %. Tento nárůst byl způsoben především nárůstem quasi mandatorních výdajů. Přehled znázorňuje Graf 12.

Graf 12 Vývoj výdajů státního rozpočtu v letech 1998-2011

Zdroj: Smetánková (2015; s. 2-3), zpracováno autorem

Razantní nárůst quasi mandatorních výdajů v roce 2001 byl způsoben dle Smetankové (2015; s.17) hlavně tím, že se v rámci položky mzdy organizačních složek státu a právnických osob začala vykazovat také kapitola okresních úřadů. Oproti tomu rok 2006 byl ve znamení nárůstu výdajů mandatorních i přes vývoj ekonomiky, kdy byl hospodářský růst 6,9 % a obecná míra nezaměstnanosti 7,1 % s neustále klesajícím trendem. Analýza předvolebního chování v roce 2006 je uvedena v následující kapitole.

Vláda Miloše Zemana (1998-2002) nevykazuje zcela jasné oportunistické chování na základě politicko-ekonomického cyklu. Z provedené analýzy vyplývá nárůst průměrné mzdy zapříčiněný zejména nárůstem mezd v nepodnikatelské sféře a nadprůměrným nárůstem minimální mzdy v lednu 2002 o 700 Kč. Dle míry registrované nezaměstnanosti nedošlo ke snižování počtu nezaměstnaných osob, jak vykazovala obecná míra nezaměstnanosti. Během volebního období docházelo k zvyšování výdajů na vyplácení důchodů, ovšem zde byl znatelný nárůst v roce 2001, který ale zapříčinila valorizace v roce 2000. Docházelo však také k zvyšování sociálních dávek a příspěvků na základě zvyšování životního minima. Existuje-li zde politicko-ekonomický cyklus, využila vláda Miloše Zemana (1998-2002), kromě zvyšování mezd a minimální mzdy, právě zvyšování životního minima v předvolebním období, které navýšilo pro rok 2002 výdaje na sociální dávky, a ze kterého se výše dávek počítá.

4.2 Vláda Jiřího Paroubka (2005-2006)

Jiří Paroubek byl stejně jako Miloš Zeman premiérem levicové vlády. Jeho funkční období probíhalo mezi 25. 04. 2005-04. 09. 2006. Byl premiérem tedy necelých 1,5 roku. Jiří Paroubek se stal druhým pokračujícím premiérem zvoleným za ČSSD ve volebním období 2002-2006 po Vladimíru Špidlovi a Stanislavu Grossovi, kteří z různých politických problémů (Pečinka; 2005) nebyli schopni dokončit mandát až do voleb 2006. Jiří Paroubek tak musel pro opětovné vítězství ČSSD v následujících volbách po „zapůsobit na voliče“. To se mu však nepodařilo a v roce 2006 jako předseda vlády skončil. Do jaké míry se mu podařilo prosazovat populární opatření, ukáže následující ekonomická analýza, která bude vycházet z podobné metodiky jako analýza vlády Miloše Zemana (1998-2002).

Během volebního období 2002-2006 docházelo k celkem vysokému hospodářskému růstu. Jeho vývoj znázorňuje Graf 7. Každoročně se růst zvyšoval a ve volebním roce 2006 dosáhl maximální hodnoty 6,9 %. Jak dokládá Graf 6, vývoj míry inflace v tomto období se pohyboval v rozmezí 0-3 %, tudíž docházelo i poměrně k vysokému růstu reálného produktu. Dle Státního závěrečného účtu 2006, se v tomto roce změnil jednotlivé složky podílející se na růstu HDP. Zatímco v roce 2005 to byl zvýšený čistý export, v roce 2006 růst způsobila domácí poptávka determinovaná zvýšenou spotřebou domácností a tvorbou hrubého fixního kapitálu.

Vysoký růst HDP zapříčinil snižování nezaměstnanosti, který se projevil v roce 2004, kdy obecná míra nezaměstnanosti dosáhla maximální hodnoty 8,3 % a do roku 2008 neustále klesala. Vývoj obecné míry nezaměstnanosti znázorňuje Graf 5. Metodicky jiným způsobem měřená míra registrované nezaměstnanosti vykazuje v tomto období sestupný trend. Její vývoj ve sledovaném období uvádí Tabulka 16.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Míra registrované nezaměstnanosti v %	9,15	9,03	9,19	8,96	8,13	6,62	5,44

Tabulka 16 Vývoj registrované míry nezaměstnanosti v letech 2002-2008

Zdroj: ČSÚ (2017a)

Míra registrované nezaměstnanosti po dobu celého volebního období klesala. I přes tuto skutečnost vzrostly výdaje na státní podporu zaměstnanosti. Viz Tabulka 17.

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Výdaje celkem (v mld.)	750,7	808,7	862,9	922,8	1020,6	1092,3	1083,9	1167,0	1020,6
SPZ (v mil. Kč)	9 879	10 960	11 750	11 959	14 202	15 073	15 681	23 133	22 736
PPZ (v mil. Kč)	6 210	6 949	7 030	7 047	7 308	7 016	7 115	15 078	13 355
APZ (v mil. Kč)	3 483	3 274	3 940	4 028	5 301	5 673	6 132	4 953	6 171

Tabulka 17 Vývoj státní podpory zaměstnanosti v letech 2002-2010

Zdroj: MPSV (2017)

Z tabulky je patrný nárůst především aktivní politiky zaměstnanosti, který vrostl v roce 2006 o necelé 1,3 mld. Kč oproti roku předchozímu. Jedná se o nejvyšší meziroční nárůst ve sledovaném období, který by mohl poukazovat na politicko-ekonomický cyklus, kdy se vláda před volbami snažila snížit nezaměstnanost na minimální úroveň. Výdaje na aktivní politiku v poměru k celkovým výdajům státního rozpočtu tvořily v uvedeném roce 0,52 %, přičemž průměrná hodnota za sledované období byla 0,49 %. Došlo zde ke zvýšení celkových výdajů do oblasti aktivní politiky nezaměstnanosti. Pasivní politika zaměstnanosti vykazovala v roce 2006 oproti roku předchozímu, ale i následujícímu nárůst o necelých 300 mil. Kč. V poměru k celkovým výdajům však nedošlo k výrazné změně, protože poměr výdajů na pasivní politiku nezaměstnanosti k celkovému objemu výdajů státního rozpočtu tvořil 0,72 %, přičemž průměrná hodnota za uvedené období je rovna 0,88 %. Výdaje státního rozpočtu se na pasivní politiku snížily z důvodu nízké nezaměstnanosti. I přes to, že uvedený poměr se snížil a počet nezaměstnaných lidí zapsaných na úřadu práce klesl, výdaje se zvýšily. To může být způsobené navýšením částek životního minima od 1.1.2002, které uvádí Tabulka 13, neboť jak uvádí České noviny (2005), pro podporu v nezaměstnanosti se životní minimum využívalo jako základna pro výpočet stanovení výše podpory. Částky životního minima se však využívají i pro výpočet dalších dávek státní sociální podpory. Tabulka 14 výčet a výši těchto dávek zobrazuje. Výše výdajů do uvedených dávek státní sociální podpory má většinou dlouhodobý sestupný trend, např. přírůstek na dítě či příspěvek na bydlení a volební období se v nich neprojevuje. Ovšem jsou tu i další dávky, na které s blížícím se obdobím voleb zvyšují výdaje státního rozpočtu. Těmi jsou například porodné a rodičovský příspěvek, na které se během roků 2005-2007 více než zdvojnásobily výdaje státního rozpočtu.

Dle Státního závěrečného účtu 2006 došlo k nejdůležitějším změnám, které vedly ke zvýšení výdajů v sociální oblasti právě ke konci roku 2005 a začátkem roku 2006. Proběhly následující změny:

- od 1. 2. 2006 nebyly částečné invalidní důchody kráceny v závislosti na výši příjmu z výdělečné činnosti
- zvýšení částky pro stanovení denního vyměřovacího základu u dávek nemocenského pojištění od 1. 1. 2006
- zvýšení částek životního minima od 1. 1. 2006
- příspěvek o dítě v zařízeních pro děti vyžadující okamžitou pomoc od října 2005
- od dubna 2006 došlo ke zvýšení násobků životního minima pro výpočet porodného
- zavedení příspěvku na školní pomůcky od 1. 6. 2006 nebo zvýšení dávek sociální péče v roce 2005.

Celkové výdaje na dávky státní sociální podpory v jednotlivých letech uvádí Tabulka 18.

Dávky	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Výdaje na dávky státní sociální podpory a pěstounské péče v mil. Kč	32178	32669	32954	34041	48533	41883	41082

Tabulka 18 Výdaje na dávky státní sociální podpory v letech 2003-2009

Zdroj: ČSÚ (2016c)

Tyto sociální transfery, především do oblasti rodin s dětmi byly správně načasované a vypovídají o existenci politicko-ekonomického cyklu, neboť v roce voleb s v této oblasti byly výdaje zvýšeny skokově o 14,5 mld. oproti roku předchozímu a po volbách docházelo k restrikci a snižování uvedených výdajů.

Další ze zkoumané oblasti jsou důchody vyplácené státem. Zde však nedošlo k žádné velké změně, neboť jak dokazuje Graf 11 Meziroční nárůst průměrné výše důchodů vyplácené státem a průměrných mezd v letech 1999-2006 Graf 11, v roce 2006 došlo k nárůstu přibližně stejným tempem u všech vyplácených důchodů jako v roce předchozím podle valorizace.

Politicko-ekonomický cyklus se neprojevil ani v průměrné mzdě. Tabulka 9, která dokládá vývoj mezd v podnikatelské i nepodnikatelské sféře, neprokazuje více než průměrný každoroční nárůst průměrných nominálních hrubých mezd v období konání voleb. Na zvýšení se však mohla do určité míry podílet i minimální mzda, jejíž vývoj uvádí Tabulka 19.

Období úpravy minimální mzdy	Leden 2002	Leden 2003	Leden 2004	Leden 2005	Leden 2006	2006 červenec
Výše minimální mzdy v Kč za měsíc	5700	6200	6700	7185	7570	7955

Tabulka 19 Vývoj výše minimální mzdy v letech 2002-2006

Zdroj: MPSV (2017)

V roce 2006, tedy v roce konaných voleb došlo ke zvýšení minimální mzdy dvakrát. Poprvé od ledna, kdy se zvýšila o 385 Kč měsíčně a následně od července s přírůstkem opět 385 Kč měsíčně. Zvýšení, které proběhlo od července však je nutné přikládat stále vládě Jiřího Paroubka (2005-2006), neboť nová vláda Mirka Topolánka nastoupila do úřadu až v září roku 2006. Celkově se tedy během volebního období 2006 minimální mzda zvýšila celkem o 770 a to v porovnání s roky předchozími je nejvyšší pozitivní změna, lze proto konstatovat toto navýšení jako účelové opatření politiků.

Poslední analyzovanou oblastí je vývoj složené daňové kvóty. Její vývoj uvádí Tabulka 15. V roce 2006 došlo k mírnému snížení této hodnoty. Za její snížení je z velké části odpovědná změna daňových zákonů, které dle portálu Daňari online (2005) vedly ke snížení roční sazby daně v prvním tarifním pásmu z 15 % na 12 % a v druhém tarifním pásmu z 20 % na 19 %. Navíc se rozšířilo první tarifní ze 109 200 Kč na 121 200 Kč, tudíž se do něj dostalo více daňových poplatníků. Snížení daňových sazeb v roce konaných voleb značí existenci politicko-ekonomického cyklu.

4.3 Shrnutí

Praktická část se zabývala analýzou existence politicko-ekonomického cyklu vlád v České republice od roku 1998. Důvodem vybraného časového úseku byla již relativně klidná ekonomická situace, která při vzniku samostatné České republiky na začátku 90. let 20. století nebyla stabilní z důvodu ekonomické transformace. Při analýze vývoje makroekonomických veličin nedošlo k jednoznačným výsledkům, které by potvrzovaly existenci politicko-ekonomického cyklu v souladu s teoretickými koncepcemi. Důsledkem byl výběr dvou vlád, které splňovaly základní předpoklady teoretických koncepcí politicko-ekonomického cyklu, a u kterých bylo vhodné podrobit jejich chování hlubší analýze. Vybranými vládami byly vláda Miloše Zemana (1998-2002) a Jiřího Paroubka (2005-2006). Tyto vlády byly podrobeny analýze v oblastech, které společně s výsledky uvádí Tabulka 20 Shrnutí výsledků analýzy

	Vláda Miloše Zemana	Vláda Jiřího Paroubka
celkové veřejné výdaje	nadprůměrný nárůst 1 rok před volbami	nadprůměrný nárůst v roce konaných voleb
mandatorní výdaje	žádná výrazná změna	nadprůměrný nárůst v roce konaných voleb
quasi mandatorní výdaje	nadprůměrný nárůst 1 rok před volbami – způsobeno změnou financování okresních úřadů	žádná výrazná změna
výdaje na státní politiku zaměstnanosti	nadprůměrný nárůst 1 rok před volbami, především na aktivní politiku zaměstnanosti	nadprůměrný nárůst výdajů na aktivní politiku zaměstnanosti v roce konaných voleb
průměrná mzda v podnikatelské a nepodnikatelské sféře	nadprůměrné zvýšení v roce konaných voleb, přičemž došlo k nárůstu především v nepodnikatelské sféře	žádná výrazná změna
minimální mzda	nadprůměrné zvýšení v roce konaných voleb	nadprůměrné zvýšení v roce konaných voleb
Výše důchodů vyplácené státem	nadprůměrný nárůst 1 rok před volbami – způsobeno valorizací	žádná výrazná změna
výdaje na sociální příspěvky a dávky	Nadprůměrné zvýšení v roce konaných voleb – způsobeno růstem životního minima	Nadprůměrné zvýšení v roce konaných voleb – způsobeno růstem životního minima a prosazením navýšení příspěvků, zavedení nových příspěvků
životní minimum	zvýšení půl roku před konanými volbami	zvýšení půl roku před konanými volbami
daňové zatížení	žádná výrazná změna	snížení daňového zatížení v roce konaných voleb – způsobeno změnou daňových sazeb

Tabulka 20 Shrnutí výsledků analýzy

Zdroj: zpracováno autorem

Vláda Jiřího Paroubka (2005-2006) byla oproti vládě Miloše Zemana (1998-2002) v rámci politicko-ekonomického cyklu aktivnější. Schvalovala opatření a navyšovala výdaje na sociální dávky a příspěvky před volbami, u některých dokonce došlo ke zdvojnásobení jejich výše. Dalšími opatřeními, které dokazují existenci ekonomicko-politického cyklu je snižování daní, které vláda v období před volbami snižovala, a naopak prosazovala růst minimální mzdy o vyšší částku než v předchozích letech. V případě Paroubkovy vlády (2005-2006) lze potvrdit existenci politicko-ekonomického cyklu a snahu ovlivnit voliče rozdavačnou politikou. Naproti tomu vláda Miloše Zemana (1998-2002) byla ve svém hospodaření ovlivněna vnějšími i vnitřními strukturálními změnami, které vedly k omezení, nerozpoznání nebo nejednoznačnosti oportunistického chování. V tomto případě by pro odhalení existence politicko-ekonomického bylo vhodné využít jiných dostupných metod, například více hloubkově analytických či více statisticky zaměřených, pomocí nichž by došlo k očištění nežádoucích vlivů.

Závěr

Bakalářská práce vychází z teoretických koncepcí teorie veřejné volby a politicko-ekonomického cyklu, které praktikuje na vlády České republiky za přibližně 15 let. Cílem práce bylo zjistit existenci politicko-ekonomického cyklu v prostředí České republiky. Analýza probíhala na vybraných vládách, kterými byly vláda Miloše Zemana (1998-2002) a vláda Jiřího Paroubka (2005-2006). Uvedený výběr byl učiněn na základě tří determinantů. V první řadě se jedná o období, která jsou již ekonomicky ustálené po ekonomické transformaci v 90. letech 20. století. Dále se jedná o vlády, které měly svůj mandát až do termínu řádných voleb a měly tak možnost, jak v teoretické koncepci politicko-ekonomický cyklus předpokládá, ovlivňovat ekonomiku ve svůj prospěch. Podmínkou všech modelů politicko-ekonomického cyklu je pevně stanovený termín voleb a v tomto případě byl dodržen. Závěrečným determinantem, který vedl k výběru uvedených vlád, byl prokazatelný nárůst veřejných výdajů, ať už v roce před konanými volbami, nebo přímo v roce konaných voleb. Veřejné výdaje byly podrobeny analýze v několika oblastech s cílem objevení politických procesů, vedoucí k možnosti jejich znovuzvolení. Analyzovanými oblastmi byly především oblasti sociálního charakteru, které jsou pro voliče oblastí nejbližší. Podrobeny analýze byly především veřejné výdaje na sociální dávky a důchody, platy státním zaměstnancům či výdaje na státní politiku zaměstnanosti za účelem snížení nezaměstnanosti. Nebyly však analyzovány pouze veřejné výdaje, ale i různá přijatá opatření vedoucí ke zlepšení životní úrovně voličů. Těmi jsou především zvyšování minimální mzdy, životního minima či naopak snižování daňové zátěže.

Výsledky z provedených analýz v závěru vyšly nejednoznačně. Důvodem je závislost ekonomiky České republiky na vývoji ekonomicky silnějších partnerů, podle kterých se vyvíjí i ekonomika České republiky. Příkladem jsou teroristické útoky v roce 2001, které se staly ve Spojených státech amerických. I přes růst, který od roku 1999 začal trendově stoupat, došlo v roce 2002 k jeho ochlazení. Vláda tak musela přijímat systémová opatření, která vedla ke zlepšení situace. Opatřeními byli především výdaje na aktivní politiku zaměstnanosti, neboť registrovaná míra nezaměstnanosti se neustále zvyšovala nebo valorizace důchodů, která reagovala na růst míry inflace. Na druhou stranu nelze ani zamítnout existenci politicko-ekonomického cyklu. Důkazem toho je nárůst průměrných mezd v nepodnikatelské sféře, které se nadprůměrně zvýšily právě v roce 2002 zvýšením tarifní složky. Toto opatření vláda mohla vykonat kdykoli v průběhu let předchozích. Dalším opatřením potvrzující možnou existenci politicko-ekonomického cyklu je navýšení životního minima na konci roku 2001, které vedlo v roce 2002 ke zvýšení výdajů na sociální dávky a přilepšení si voličů tyto dávky pobírající.

V dalším volebním období 2002-2006 ekonomika rostla výrazným tempem. Nezaměstnanost od poloviny období klesala a inflace se držela relativně nízko. Vláda Jiřího Paroubka (2005-2006) měla šanci využít růstu ve svůj prospěch a prosazovat populární opatření, aniž by se musela zabývat problémy ekonomické krize, nebo následky ekonomické transformace. Vláda tak před volbami prosazovala populární rozhodnutí zvýšení sociálních dávek, z nichž nejvyšší nárůst na objemu veřejných výdajů tvořilo porodné a rodičovský příspěvek. Následně byl zaveden další příspěvek, který sloužil jako příspěvek na školní pomůcky. Vláda v rámci prosazování populární politiky snížila před volbami daňovou sazbu a zvýšila hraniční pásmo tak, aby se větší počet lidí dostal do pásma s nižší sazbou. Výjimkou nebylo ani zvyšování minimální mzdy, která sice rostla v průběhu volebního období každoročně, ovšem v roce konaných voleb vzrostla nadprůměrně. V případě vlády Jiřího Paroubka (2005-2006) lze konstatovat, že politicko-ekonomický cyklus zde existuje.

Během analyzovaných osmi let (1998-2006) se ekonomika nechovala dle standardních modelů. HDP rostlo se současně snižující se inflací a někdy dokonce i rostoucí nezaměstnaností. Tento vývoj byl způsoben externími, ale i interními vlivy, který vlády často ovlivnit nedokáží. Jedinou zkoumanou makroekonomickou veličinou, která by mohla existenci politicko-ekonomického cyklu ve sledovaném období prokazovat, je růst HDP v letech 2002-2006 a to z důvodu toho, že po volbách opět došlo k jeho poklesu. Inflace je během sledovaného období v rozporu s teoretickou koncepcí a nezaměstnanost má nejasné výpovědi z důvodu rozdílně využívaných metodik měření. Závěrem však lze konstatovat, že i přes vývoj makroekonomických veličin, které jsou často v rozporu s teorií, dochází v prostředí České republiky ke snahám politiků o získání voličů a možnou existenci politicko-ekonomického cyklu. Potvrdit ji však bude možné až po analýzách následujících vlád, které budou vládnout do řádných voleb a nebude docházet k jejich rozpadům, politickým krizím a jmenováním přechodných vlád.

Použitá literatura

- [1] AKHMEDOV, Akhmed; RAVICHEV, Alexei; ZHURAVSKAYA, Ekaterina, 2002. Regional Political Cycles in Russia. *CEFIR (Center for Economic and Financial Research) Working Paper*
- [2] ALT, James E. a David Dreyer LASSEN, 2006. Fiscal transparency, political parties, and debt in OECD countries. *European Economic Review* [online]. 50(6), 1403-1439 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1016/j.euroecorev.2005.04.001. ISSN 00142921. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0014292105000668>
- [3] BERNARD, Josef a Tomáš KOSTELECKÝ, 2014. The Spatial Context of Voter Behaviour: How Do Local and Regional Factors Impact Voter Decisions. *Czech Sociological Review*. 50(1), 3-. DOI: <http://dx.doi.org/10.13060/00380288.2014.50.1.30>. ISSN 00380288. Dostupné také z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/169-sociologicky-casopis-czech-sociological-review-1-2014/3389?culture=en>
- [4] BRENDER, Adi a Allan DRAZEN, 2005. Political budget cycles in new versus established democracies. *Journal of Monetary Economics* [online]. 52(7), 1271-1295 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1016/j.jmoneco.2005.04.004. ISSN 03043932. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0304393205000887>
- [5] CERDA, Rodrigo a Rodrigo VERGARA, 2007-6-26. Business cycle and political election outcomes: Evidence from the Chilean democracy. *Public Choice* [online]. 132(1-2), 125-136 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1007/s11127-006-9138-5. ISSN 00485829. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s11127-006-9138-5>
- [6] ČESKÁ NÁRODNÍ BANKA, 2017. *ARAD systém časových řad: Průměrný evidenční počet zaměstnanců* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.cnb.cz/cnb/STAT.ARADY_PKG.VYSTUP?p_period=12&p_sort=2&p_de s=50&p_sestuid=21753&p_uka=1%2C2%2C3&p_strid=ACGA&p_od=200012&p_do =201612&p_lang=CS&p_format=0&p_decsep=%2C
- [7] ČESKÁ REPUBLIKA, Ústava České republiky, 1992. In: *Sbírka zákonů*. Česká republika, ročník 1993, částka 1, ústavní zákon 1, s. 2-16. ISSN 1211-1244. Dostupné také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=z&id=22427>

- [8] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2012. *Změna výpočtu ukazatele registrované nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zmena_vypoctu_ukazatele_registrovane_nezamestnanosti_20121107
- [9] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016a. *Tab.05.03 Průměrná hrubá měsíční mzda zaměstnanců v nár. hospodářství (bez podlim. ek. subjektů) podle odvětví (1993 - 2009)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>
- [10] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016b. *Tab.13.04 Průměrná měsíční výše důchodů podle druhu* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>
- [11] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016c. *Tab.13.09 Výdaje na dávky státní sociální podpory (1995 - 2015)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>
- [12] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016d. *Tab.13.12 Vývoj částek životního minima od roku 1991 (1991 - 2015)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>
- [13] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2016e. *Tab.13.10 Výdaje na dávky státní sociální podpory - podrobné členění (2000 - 2015)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-od-roku-1989-v-cislech-vy42dggohg>
- [14] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2017a. *Tab. Hlavní makroekonomické ukazatele* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr
- [15] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2017b. *Tab. Časová řada základních ukazatelů VŠPS* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/zam_cr
- [16] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD, 2017c. *Tab. 1 Průměrná hrubá měsíční mzda - na přepočtené počty (podnikatelská, nepodnikatelská sféra)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/czso/pmz_cr
- [17] DAŇAŘI ONLINE, 2005. *Vláda schválila návrh na snížení daně z příjmů* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.danarionline.cz/archiv/dokument/doc-d1384v1360-vlada-schvalila-navrh-na-snizeni-dane-z-prijmu/>
- [18] DRAZEN, Allan, 2000. *The Political Business Cycle after 25 Years. NBER Macroeconomics Annual* [online]. 15, 75-117 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1086/654407. ISSN 08893365. Dostupné z: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/654407>

- [19] DRAZEN, Allan a Marcela ESLAVA, 2010. Electoral manipulation via voter-friendly spending: Theory and evidence. *Journal of Development Economics* [online]. 92(1), 39-52 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1016/j.jdeveco.2009.01.001. ISSN 03043878. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S0304387809000054>
- [20] DVORSKÁ-KRUPKOVÁ, Ladislava, 1994. *Teorie veřejné volby: Určeno pro stud. fak. financí a účet.* Praha: Vysoká škola ekonomická. ISBN 8070797002.
- [21] DVOŘÁK, Pavel, 2008. *Veřejné finance, fiskální nerovnováha a finanční krize.* Praha: C. H. Beck. ISBN 8074000753.
- [22] FINANCE.CZ, 2005. Životní minimum vzroste. *České noviny* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.ceskenoviny.cz/zpravy/zivotni-minimum-vzroste/163824>
- [23] HALÁSKOVÁ, Martina, 2014. *Veřejná správa 2014: Sborník příspěvků z vědecké konference.* Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 9788073958282.
- [24] HAMPL, Mojmír, 2001. Teorie byrokracie v pojetí Williama A. Niskanena. *Politická ekonomie*. 49(1), -. DOI: 10.18267/j.polek.198. ISSN 0032-3233. Dostupné také z: <http://www.vse.cz/polek/198>
- [25] HLOUŠEK, Vít a Lubomír KOPEČEK, 2012. *Záchrana státu?: Úřednické a polopolitické vlády v České republice a Československu.* Brno: Barrister and Principal. ISBN 978-80-87474-98-3.
- [26] HOLMAN, Robert, 2001. *Dějiny ekonomického myšlení.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 807179631x.
- [27] HOLMAN, Robert, 2005. *Dějiny ekonomického myšlení.* 3. vyd. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 8071793809.
- [28] HRON, Jiří, 2008. *Pravidla pro sestavování vlády v ústavním systému ČR.* Brno. Dostupné také z: http://is.muni.cz/th/106018/pravf_m/. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta.
- [29] JACKSON, P. M. a C. V. BROWN, 2003. *Ekonomie veřejného sektoru.* Praha: Eurolex Bohemia. Ekonomie (Eurolex Bohemia). ISBN 8086432092.
- [30] JAHODA, Robert a Pavel KOFROŇ, 2005. *Domácnosti a sociální dávky v letech 2000 - 2003: (analýza statistik rodinných účtů)* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_182.pdf
- [31] JANKŮ, Jan, 2016. Podmíněný politicko-rozpočtový cyklus v zemích OECD. *Politická ekonomie* [online]. 64(01), 65 - 82 [cit. 2017-04-23]. DOI: <https://doi.org/10.18267/j.polek.1055>. Dostupné z: <https://www.vse.cz/polek/1055>

- [32] JANKŮ, Jan, 2013. The political business cycle in the Czech Republic. *Ekonomická revue - Central European Review of Economic Issues* [online]. 16(3), 121-130 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.7327/cerei.2013.09.02. ISSN 12123951. Dostupné z: <http://www.ekf.vsb.cz/export/sites/ekf/cerei/cs/cisla/vol16num3/dokumenty/VOL16NUM03PAP02.pdf>
- [33] KLIKOVÁ, Christiana a Igor KOTLÁN, 2006. *Hospodářská politika: aktualizované vydání*. Vyd. 2. Ostrava: Institut vzdělávání Sokrates. ISBN 8086572374.
- [34] KRAMULOVÁ, Jana a Petr MUSIL, 2013. Experimentální odhad složek výdajové metody regionálního HDP v ČR. *Politická ekonomie*. 61(6), 814-833. DOI: 10.18267/j.polek.932. ISSN 0032-3233. Dostupné také z: <http://www.vse.cz/polek/932>
- [35] LOUŽEK, Marek, 2012. Mýtus racionálního voliče. *Politická ekonomie*. 60(5), 694-699. DOI: 10.18267/j.polek.871. ISSN 0032-3233. Dostupné také z: <http://www.vse.cz/polek/871>
- [36] MAAYTOVÁ, Alena, František OCHRANA a Jan PAVEL, 2015. *Veřejné finance v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing. Expert (Grada). ISBN 9788024755618.
- [37] MARGOLIS, Julius, 1975. Bureaucrats and Politicians: Comment. *The Journal of Law and Economics* [online]. 18(3), 645-659 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1086/466830. ISSN 00222186. Dostupné z: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/10.1086/466830>
- [38] MARVAL, Jindřich, 2006. Daňová kvóta v ČR. *Brno: Centrum výzkumu konkurenční schopnosti české ekonomiky*
- [39] MEDVEĎ, Jozef a Juraj NEMEC, 2007. *Základy verejných financií*. [1. vyd.]. Bratislava: Sprint - vydavateľská, filmová a reklamná agentúra. ISBN 9788089085842.
- [40] MIKUŠOVÁ MERIČKOVÁ, Beáta a Jan STEJSKAL, 2014. *Teorie a praxe veřejné ekonomiky*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-526-9.
- [41] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2002. *Státní závěrečný účet 2001* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=11&CT1=0>
- [42] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2003. *Státní závěrečný účet 2002* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=4&CT=315&CT1=0>
- [43] MINISTERSTVO FINANCÍ ČR, 2007. *Státní závěrečný účet 2006* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/plneni-statniho-rozpocetu/2006/statni-zaverecny-ucet-za-rok-2006-1986>
- [44] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2017a. *Výdaje na státní politiku nezaměstnanosti* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://portal.mpsv.cz/sz/stat/vydaje>

- [45] MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ, 2017b. *Přehled o vývoji částek minimální mzdy* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/871>
- [46] OECD, 2017. *Revenue Statistics - OECD countries: Comparative tables* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=REV>
- [47] OCHRANA, František, 2005. *Veřejné rozpočty jako nástroj veřejné politiky a strategického vládnutí* *Veřejná politika, veřejná volba, veřejný zájem*. Praha: CESES FSV UK, 43 s.
- [48] OCHRANA, František, Jan PAVEL a Leoš VÍTEK, 2010. *Veřejný sektor a veřejné finance: financování nepodnikatelských a podnikatelských aktivit*. Praha: Grada. Expert (Grada). ISBN 9788024732282.
- [49] PAULÍK, Tibor, 2007. *Hospodářská politika pro neekonomické fakulty*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě. 164 s.
- [50] PEČINKA, Bohumil, 2005. Stojedničkové vládnutí pokračuje. *Revue Politika*, č, 2005, 5.
- [51] PEKOVÁ, Jitka, 2005. *Veřejné finance: úvod do problematiky*. 3., přeprac. vyd. Praha: ASPI. ISBN 8073570491.
- [52] PLAČEK, Michal, Milan PŮČEK, František OCHRANA, Milan KŘÁPEK a Lenka MATĚJOVÁ, 2016. Political Business Cycle in the Czech Republic: Case of Municipalities. *Prague Economic Papers*. 25(03), 304 - 320. DOI: 10.18267/j.pep.566.
- [53] ROSENBERG, Jacob, 1992. Rationality and the political business cycle: The case of local government. *Public Choice* [online]. 73(1), 71-81 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1007/BF00142917. ISSN 00485829. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/BF00142917>
- [54] SAKURAI, Sergio Naruhiko a Naercio MENEZES-FILHO, 2011. Opportunistic and partisan election cycles in Brazil: new evidence at the municipal level. *Public Choice* [online]. 148(1-2), 233-247 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1007/s11127-010-9654-1. ISSN 00485829. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s11127-010-9654-1>
- [55] SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS, 1995. *Ekonomie*. Praha: Svoboda. ISBN 80-205-0192-4.
- [56] SHAW, Jane S., 2002, Public choice theory. *The concise encyclopedia of economics*,
- [57] SHI, Min a Jakob SVENSSON, 2006. Political budget cycles: Do they differ across countries and why? *Journal of Public Economics* [online]. 90(8-9), 1367-1389 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1016/j.jpubeco.2005.09.009. ISSN 00472727. Dostupné z: <http://linkinghub.elsevier.com/retrieve/pii/S004727270500143X>

- [58] SLANÝ, Antonín, 2003. *Makroekonomická analýza a hospodářská politika*. Praha: C.H. Beck. Beckovy ekonomické učebnice. ISBN 8071797383.
- [59] SMETANKOVÁ, Dagmar, 2014. *Mandatovní výdaje státního rozpočtu od roku 1995* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: www.psp.cz/sqw/text/orig2.sqw?idd=100870
- [60] SPĚVÁČEK, Vojtěch, 2002. *Transformace české ekonomiky: politické, ekonomické a sociální aspekty*. Praha: Linde. ISBN 8086131327.
- [61] SPĚVÁČEK, Vojtěch a Růžena VINTROVÁ, 2010. Růst, stabilita a konvergence české ekonomiky v letech 2001-2008. *Politická ekonomie*. 58(1), 20-50. DOI: 10.18267/j.polek.718. ISSN 0032-3233. Dostupné také z: <http://www.vse.cz/polek/718>
- [62] STIGLITZ, Joseph E., 1997. *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha: Grada. ISBN 8071694541.
- [63] STRECKOVÁ, Yvonne a Ivan MALÝ, 1998. *Veřejná ekonomie: pro školu i praxi*. Praha: Computer Press. Business books (Computer Press). ISBN 8072261126.
- [64] ŠTIKOVÁ, Radka, 2007. Modely politického cyklu a jejich testování na podmínkách ČR. *Institut ekonomických studií FSV UK*,
- [65] TETŘEVOVÁ, Liběna, 2003. *Veřejná ekonomie I: kombinované studium*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 8071944904.
- [66] TICHÁ, Michaela, 2007. Daňové úniky—institucionální aspekty. *In: Sborník příspěvků Mezinárodní vědecké konference*.
- [67] VEIGA, Linda Gonçalves a Francisco José VEIGA, 2007-3-8. Political business cycles at the municipal level. *Public Choice* [online]. 131(1-2), 45-64 [cit. 2017-04-23]. DOI: 10.1007/s11127-006-9104-2. ISSN 00485829. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s11127-006-9104-2>
- [68] VLÁDA ČR, 1998. *Programové prohlášení vlády* [online] [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: https://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2010-cr/milos-zeman/Programove-prohlaseni-vlady_1.pdf
- [69] VLÁDA ČR, 2017. *Jak se střídaly vlády? Vláda Bohuslava Sobotky je třetí nejdéle sloužící vládou v historii samostatné ČR* [online]. [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/cz/media-centrum/aktualne/jak-se-stridaly-vlady-v-samostatne-cr-vlada-bohuslava-sobotky-je-treti-nejdele-slouzici-vladou-v-historii-samostatne-cr-153004/>
- [70] VODIČKA, Karel a Ladislav. CABADA, 2007. *Politický systém České republiky: historie a současnost*. 2., aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Portál. ISBN 8073673371.

- [71] VOLEJNÍKOVÁ, Jolana, 2005. *Moderní kompendium ekonomických teorií: od antických zdrojů až po třetí tisíciletí*. Praha: Profess Consulting. ISBN 8072590200.
- [72] VOLBY.CZ, 2017. In: *VOLBY.CZ* [online]. Český statistický úřad [cit. 2017-04-24].
Dostupné z: www.volby.cz
- [73] ŽÁK, Milan, 1998. Politicko-ekonomický cyklus. *Politická ekonomie*. 46(4), -. DOI: 10.18267/j.polek.237. ISSN 0032-3233. Dostupné také z: <http://www.vse.cz/polek/237>
- [74] ŽÁK, Milan, 2001. *Vnitřní a vnější podmínky restrukturalizace a hospodářská politika v ČR*. Praha: Oeconomica. Řada vědeckých publikací. ISBN 8024502577.